

ÚSTAV ZEMĚDĚLSKÝCH A POTRAVINÁŘSKÝCH
INFORMACÍ

**ZEMĚDĚLSKÁ
EKONOMIKA**
AGRICULTURAL ECONOMICS

12

ČÍSLO 40 (LXVII)
ROK 1994
ISSN 0139-570X

ČESKÁ AKADEMIE ZEMĚDĚLSKÝCH VĚD
SLOVENSKÁ AKADÉMIA PÔDOHOSPODÁRSKYCH VIED

ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA AGRICULTURAL ECONOMICS

VOLUME 40 (LXVII)

REDAKČNÍ RADA – EDITORIAL BOARD

Předseda – Chairman

Doc. ing. Vladimír J e n í č e k , DrSc. (Vysoká škola zemědělská, Praha, ČR)

Členové – Members

Ing. Gejza B l a a s , CSc. (Výzkumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, Bratislava, SR)

PhDr. Stanislav B u c h t a , CSc. (Výzkumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, Bratislava, SR)

Ing. Juraj C v e č k o , CSc. (Agris, Bratislava, SR)

Prof. ing. Jan H r o n , DrSc. (Vysoká škola zemědělská, Praha, ČR)

Mgr. Helena H u d e č k o v á , CSc. (Vysoká škola zemědělská, Praha, ČR)

Ing. Viera I ž á k o v á , CSc. (Výzkumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, Bratislava, SR)

Ing. Josef K r a u s , CSc. (Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, Praha, ČR)

Prof. ing. Zdeněk P o d ě b r a d s k ý , CSc. (Výzkumný ústav živočišné výroby, Praha-Uhřetěves, ČR)

Ing. Bohumil P r o u z a , CSc. (Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, Praha, ČR)

Prof. ing. František S t ř e l e č e k , CSc. (Jihočeská univerzita, České Budějovice, ČR)

PhDr. Jana Š i n d l á ř o v á (Vysoká škola zemědělská, Brno, ČR)

Prof. ing. Karel V i n o h r a d s k ý , CSc. (Vysoká škola zemědělská, Brno, ČR)

Prof. ing. Jozef V i š ň o v s k ý , CSc. (Vysoká škola poľnohospodárska, Nitra, SR)

Prof. ing. Ivan V r a n a , DrSc. (Vysoká škola zemědělská, Praha, ČR)

Vedoucí redaktorka – Editor-in-Chief

Mgr. Alena Rottová

© Institute of Agricultural and Food Information, Prague 1994

PERFORMANCE OF THE DOMESTIC FOOD SECTOR AND INTERNATIONALIZATION

HANF, C.-H. – MAURER, O., Christian-Albrechts-University of Kiel,
Germany

Performance of the domestic food sector and internationalization¹

Zeměd. Ekon., 40, 1994, No. 12, pp. 965–981. – 6 figs., 2 tabs., refs. 25,
summaries in en, cz

The paper deals with transition of the food sector – i. e. agriculture, food industry and trade – from directly planned national economy to market economy as linked up with international trade relations. After brief characteristics of targets of the national food policy, food chain and criteria of performance of the food sector, the impacts of alternative policy strategies – full liberalization, complex isolation and moderate tariffication and support of the domestic food sector – are outlined with respect to the socio-economic situation and development of domestic agriculture and food industry in the countries with transition economies, applying a simplified model of the international food system. This generalized model cannot solve actual problems but it can largely contribute to an analysis and understanding of the economic transformation process.

transition economies, food chain, performance of economic sector, alternative policy strategy, agricultural policy

We will start our paper with three very general statements about national food policy:

1. The central objective of food policy is to secure a sufficient supply of food in quantitative and qualitative terms and at prices which do not unnecessarily burden consumers.
2. An adequate food supply presupposes an agricultural production offering products in sufficient quantity and in the demanded quality.

¹ Paper presented to conference on Agrar perspectives III: Sustainable development held Prague, Czech Republic, 27–28 September, 1994.

3. In today's world, national food security does not presuppose the existence of a respective domestic agricultural sector.

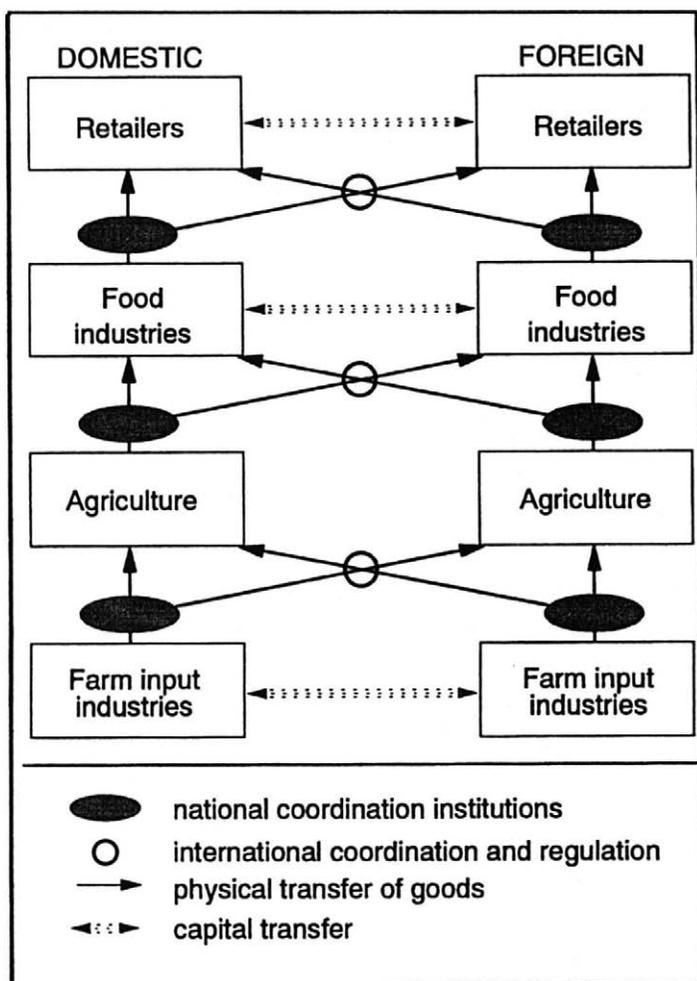
The last statement takes into account that in an integrating world the national food systems are chaining together in a rather comprehensive way (F r e n c h 1989). In consequence, national food policy should desists from the traditional view of a national food chain in favor of the consideration of an already existing and further developing international food system. The cognizance of the ongoing international amalgamation gives way to a food policy which is strictly oriented towards maximizing consumers' utility and general economic welfare (H a n f and B o e c k e n h o f f 1993). In particular, this means that policies should be implemented supporting those stages of the domestic food system which have a good chance to become internationally competitive. Furthermore, the domestic system should be scrutinized for organizational structures which generate unnecessary slackness. The change of such inefficient institutions is usually not very costly with respect to the money to be allocated, but it is often politically very difficult.

CHARACTERISTICS OF A FOOD SYSTEM

Before discussing the impact of specific weaknesses in the food system on economic welfare and on consumers' utility, we will briefly outline a simplified structure of a domestic food system and its international links.

The term "food chain" is more and more coming into use in order to characterize the structure of a food system (v a n D a l e n 1994). On the one hand, this term rather well reflects the fact that agricultural products have to go through a number of successive stages until they reach the final consumer. On the other hand, this term may be misleading in the sense of evoking the impression that the food system is a streamlined process which runs automatically without any interruption and without turbulences from farmer to consumer.

Figure 1 gives a simplified presentation of a food system whereas only four industry stages are defined: Agricultural input industry, agriculture, food processing, and food retail. The simple graph in figure 1 already demonstrates that a food system is much more complicated and diversified as the term "food chain" suggests. There exists a large number of interrelations between the different stages of any national food system and the respective industries in foreign countries. These relations may be upstream, downstream or on the same level as well, and they appear in the whole range from physical transfer of commodities to direct investments including all other types of international business activities like joint ventures, licensing, know how transfers and money market transactions (M a u r e r 1990).

1. Interrelationships in an international food system

A precondition for the functioning of the system is that specific institutions are located between each of the successive industry stages. The term 'institution' refers to the organizational framework where transactions between two parties are carried out and to the mode of transaction as well (W i l l i a m s o n 1985). Within the food sector, these institutions have the principal task to guarantee the coordination between the demand of a downstream industry and the supply of the respective upstream industry in quantitative and qualitative terms, and with respect to time and location where the exchange takes place (P e r r y 1989). For this purpose a wide variety of institutional arrangements can be established and employed. In practice, all arrangements between pure market coordination and intrafirm-administrated coordination can be found including a plethora of

different types of contracts and different contract governance (S c h r a d e r 1986).

The number of industry levels to be differentiated and their importance within the food system vary considerably from product to product. Furthermore, the contribution of single stages to the sectoral income formation is often subject to significant changes over time. The numbers in tab. I demonstrate this for West Germany. A breakdown of consumers expenditures for food, beverages and tobacco to different industry levels shows that the economic contribution of agriculture (measured in value added) has considerably diminished from 28 percent in 1960 to a meagre 13 percent in 1990. Correspondingly, the percentage of revenues of foreign food suppliers declined. During the same period, the share of value added contributed by industries downstream of agriculture remained almost constant with about 41 percent. The minor shifting in favor of the food trade sector should not be overestimated. It is partly due to a rather crude estimation procedure being employed because of an insufficient data base. However, some indications exist that this shift has actually taken place in reality. The share of food expenditures which reached the agricultural input industries also remained more or less constant over the period from 1960 to the end of the 1980th, but dropped considerably in the last years. The main reasons are the cut back of agricultural investments and the general tendency towards extensification of farming (H a n f and V e r r e t 1994). The most remarkable increase took place

I. Rough estimates of the distribution of German consumers' food expenditures¹ in percent to different sectors

Year	Value added ²			Receipts ³		
	agriculture	food industry	food trade	industrial inputs for agriculture	foreign food suppliers	others ⁴
1960	28	30	11	10	16	5
1970	20	31	11	10	15	13
1980	15	28	13	9	12	23
1990	13	27	14	7	8	31

Source: Own calculation, data base (BML)

¹includes: food, beverages and tobacco

²serves to remunerate labor, capital and land input

³serves to remunerate labor, capital, land input and for the purchase of inputs and for capital depreciation

⁴includes out of home consumption, investment and inputs for food processing and trade

in the remainder which sums up the shares for "out of home" consumption, transportation, the contribution for purchased inputs of the food processing and retail sector, and other services. These changes in the contribution of the different levels of the food system for the formation of economic value are not specific for Germany but are to be recognized in all countries where an industry based economic development takes place.

PERFORMANCE CRITERIA IN THE FOOD SECTOR

The performance of an industry determines its international competitiveness (P o r t e r 1991). Performance plays a crucial role in the formation of internationally interrelated systems as it destines at which level and in which shape international links evolve. If we speak about 'performance of an industry' in the context of international competition and internationalization of the food sector, this term has to be understood as a compositum of different criteria. The costs involved in production and thereby the minimum supply price is certainly a very important criterion (C o n n o r et al. 1985). But with increasing economic wealth other characteristics like product speciality, product and service quality and reliability of the industry are equally important and become even more the point at issue.

Product and service quality was obviously not considered as a main issue in most centrally planned economies and quality also plays a rather marginal role in Western economic theory. Probably for the same reason: quality is a complicated compositum of a sometimes large number of distinct product attributes (H o u t h a k k e r 1952, T h e i l 1952, L a n c a s t e r 1966) which makes simultaneous modeling extremely complex, particularly, when varying quality preferences of the final consumers should be portrayed in sufficient accordance with reality (B r o c k m e i e r 1993). In opposite to that, practical business management considers quality as one of the crucial competitive factors. Existing preferences for specific product attributes often demand a considerable undercutting of the competitors price if this attribute is less distinct in the own product. Such a price deduction is necessary to compensate final consumers for lost utility and commercial buyers for higher costs which arise to upgrade the product quality.

Generally, it can be said that quality as a performance criterion becomes the more decisive the more economically developed a country is. B o e h l j e and S c h r a d e r (1994) express this fact in the following simple way: "Richer consumers are more demanding consumers." However, considerable differences exist with respect to the goods traded and the level of the food system being considered. Hence, only tentative statements can be made. We have tried to express our personal appraisal of the relative importance of the different performance criteria in tab. II. The number of stars attributed to the different criteria

II. Importance of different performance criteria (personal evaluation)

Criteria	System level		
	agricultural production	food industry	retail sector
Production cost	* * * * *	* *	* *
Product quality	* *	* * * * *	*
Service quality		*	* * * * *
Production costs	standard products		
	* * * * * *		
Product quality	*		
Production costs	vegetables and fruits		
	* * *		
Product quality	* * * *		

indicate which level of importance we appoint to them. Certainly production costs still dominate as performance criteria at the farming level. That is particularly true for the relatively homogeneous mass products like grain, milk and meat, whereas most vegetables and fruits are much more quality dependent. Product quality is at least as important as the supply price on the level of food processing. On the other hand, processed products which include a high added value like sausages etc. gain their competitive advantages mainly by their quality, and price plays a minor role. Service quality is most important in those industries which handle perishable goods (H a n f and v o n W e r s e b e 1994). In the meantime, offered quality of services is the decisive factor in retail, i.e., the variety of products supplied, the comfort and the atmosphere of the establishment, the friendliness of service and a favorable location.

Reliability has a similar effect on competitiveness (R o g e r s o n 1983). Besides flexibility it is certainly the most important performance criterion for organizations, which carry out the necessary coordination functions between the different stages in the food-system. Reliability in trade comprehends many facets of business rules like accurate delivery in time and observance of negotiated terms, solidity and honesty in financial transactions, cooperative and non-opportunistic behavior (K a t z 1989). Considering these attributes, it becomes obvious that reliability can only be established in the course of time if the institutions involved proof evidence that they are flexible and always responsibly acting. In other words, reliability is a typical experience quality which is time-consuming and difficult to gain, and is very easy to lose. The existence of well-functioning and trustworthy co-operating institutions is an important presupposition for in-

tensifying international business relations, as reliable partnership may reduce costs of physical transactions (storing, monitoring, maintenance etc.), and above all, it facilitates contractual relations.

CONSEQUENCES FOR FOOD POLICY IN THE TRANSFORMATION PROCESS

As already mentioned at the beginning of the paper, the natural and central objective of a national food policy is to ascertain that consumers are served with high quality products at low prices. In general, the two components of this objective are contradictory. In common, measures enforcing higher quality standards are only to be realized at the expense of higher prices, and regulations aiming at lower price level usually are accompanied by a quality deterioration. However, in a strict sense this applies only if all industries in the food system are performing "optimally" and if all institutions being involved ensure that transactions among firms within the system can be carried out with minimum frictions and distortions. Real world experiences give evidence that most economic systems are far from being perfect. Hence, there are always a couple of political decisions which can improve the situation with respect to both components. A few examples may illustrate this fact: stimulating investments in improved technology, reducing legal uncertainties, lowering entry barriers, promoting research and development, driving back monopolistic and monopsonistic structures, simplifying administrative regulations, and enhancing flexibility in business coordination.

Furthermore, it has to be taken into account that food policy is certainly an important policy but it is only a part of the national general economic policy. Hence, food policy should be oriented in a way that it contributes to the general welfare as much as possible, and it should not unduly shield its own client industries.

Considering the outlined goals, the increasing share of value added being produced downstream of agriculture and the indisputable significance of the coordination systems conduct for the performance of the whole food system urge upon concentrating political activities on the improvement of the performance of food processing industries and on the reorganization of the institutions being responsible for sectoral coordination. However, the mere statement of importance is surely not sufficient to utter any policy recommendation. At least, there should be a strong evidence that something is in a bad way.

We must confess that we are not sufficiently familiar with the situation in the Czech food sector to give any specific recommendation. However, our department has gained a certain expertise with respect to the status of the food system in other transformation countries, e.g. empirical studies have been carried out in Poland, the Baltic States, Ukraine, Hungary and Slovenia. The following, not

very surprising picture of the performance of the food system in most of the states in transition derived from our own studies, countless publications from other research institutes, reports of business men and the experiences with the former GDR:

1. All stages within the food chain are more or less lagging behind the Western states and that with respect to productivity, to horizontal and vertical product differentiation and to quality standards.
2. These differences seem to be more accentuated in the food processing industry than in agriculture. This probably results from the fact, that the market value of processed food products is much more dependent on quality, is generally more important in food processing than in agriculture.
3. Another stage which is remarkably weak in most transition countries is the food retail level. This certainly has its roots in the traditional under-valuation of services and of consumers demands in the former central planning system. In addition, we have the impression that most of the present governments do not see an urgent necessity to support reforms in this sector heavily. Therefore, new developments in retail are either induced by individuals operating very small scale firms, or by big multinational retailers.
4. Finally, we have to consider that many institutions which have the task to coordinate the activities between the different stages are not adjusted well enough to a market oriented system. To administrate coordination in the central planning regimes, state institutions were employed, or the coordination was internalized by vertical integration in the agri-food-complexes. Unfortunately, many of the new institutions are not behaving much differently from their predecessors. Strong and stream-lined contracts replaced full integration, and monopsonic power replaced administrative regulations. The foundation of new, flexible and opportunity searching organizations are still more the exception than the rule, and where they are established they often suffer under the lack of marketing experience.

This portrait of the food system is admittedly not very gratifying and does certainly not apply in all cases. Nevertheless, we are convinced that the key for a positive development of the domestic food sector lies

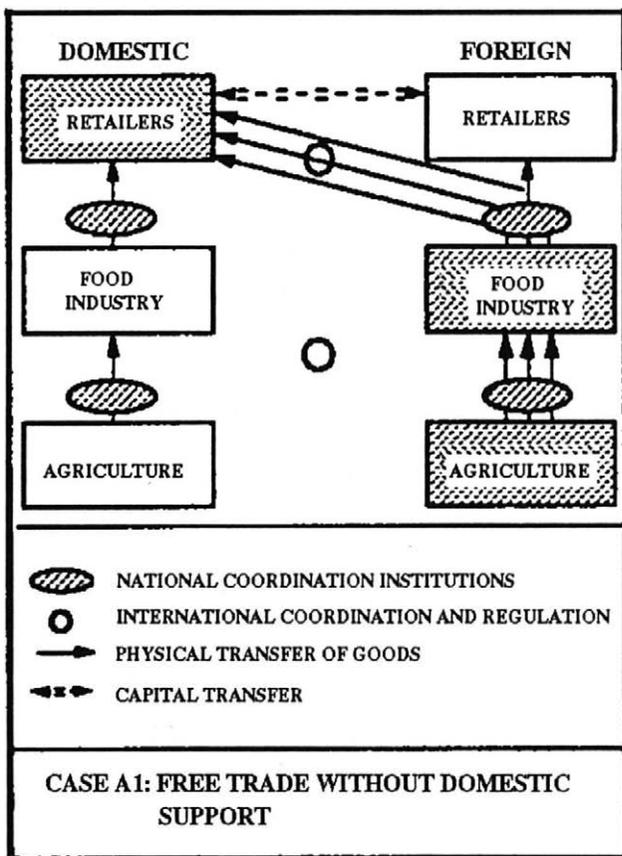
- i) in the improvement of food processing performance,
- ii) in the support of the adjustment of domestic retail firms to consumers pretensions and
- iii) in the establishment of viable, vital and variable institutions which can coordinate the different stages with minimum transaction costs.

The most efficient way to improve performance of the food processing industry is doubtless to animate foreign firms to cooperate with the domestic industries. They can provide the necessary capital for investment in modern

technologies, and thereby they also can transfer the indispensable technical know-how and management skills. A m e s recently emphatically underlined the importance of capital transfer to processing industries in transition countries: "If the West wants to play a constructive role in the transition process, providing access to capital in the food processing sector should be a viable long-term investment" (A m e s 1994).

The vitalization of the food retail system should be regarded first and foremost as a domestic task. Surely, foreign investors should not be excluded as they can quickly provide domestic consumers with a rich assortment of cheap products of reasonable quality. However, it has to be taken into account that a massive and fast penetration by multinational food chains may cause serious difficulties for the development of the domestic food processing sector. This is particularly to be expected if the essential and necessary marketing and distribution channels in the domestic system are not sufficiently developed. Considering the wanted product differentiation and quality standards, the entering food retailers certainly prefer to import the majority of their products as the procurement of the whole assortment within the country of entrance would be very time consuming and cause high transaction costs. By this, the domestic food industry may be cut off from consumers demand. Furthermore, if a considerable share of food supply is based on imports, this also reduces the incentive for foreign food industries to invest in the improvement of the domestic industry. On the other hand, the market entry of foreign food retailers offers new challenges for the domestic food industry. If they succeed in contributing to the foreign retailers assortment, this might open new possibilities for export.

The probably most difficult task in the transformation process of the food sector is the adjustment of the coordinating institutions according to the requirements of a dynamic market economy. But it is a very important one and may be crucial for the whole development. B r o m l e y (1993) wrote: "The naive promise of privatization and decollectivization of agriculture, without careful thought given to the accompanying institutional changes beyond the farm gate, will retard rather than revitalize the Russian economy". The difficulties arising mainly result from the fact that the effectiveness of any marketing institution considerably depends on the managerial capability and the willingness of the people running the organization. The necessary know-how cannot easily be accrued and, first of all, it cannot be gained in short time as this type of know-how is primarily based on individual experience, learning by doing and close familiarity with the business conventions in use. On the other hand, institutional know-how cannot also be simply imported as institutional settings have to be carefully adjusted to the respective social environment. Human behavior, conventional business rules, language, manners and customs of a country have to be considered as well as the realities of the infrastructure in the respective country (R o b i n s o n 1986).

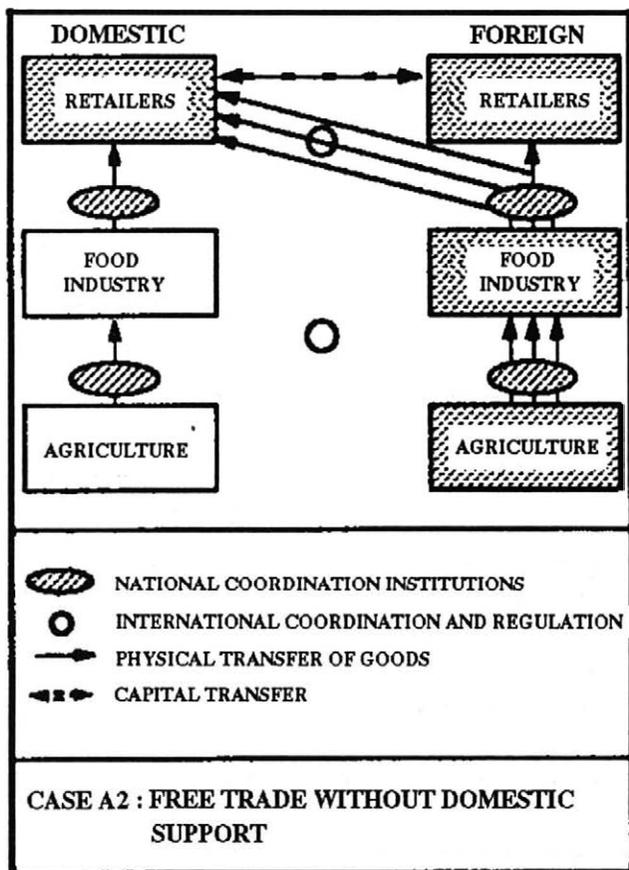

2. Interrelationships in an international food system – CASE A1

IMPACT OF ALTERNATIVE POLICY STRATEGIES

In the following we would like to illustrate how different food policy strategies may influence the development of the domestic food system in a transition country. The rather simplified model of an international food system presented in fig. 1 serves as a framework of reference where we renounce to include the farm input industries. According to that, the discussion of the different scenarios will be a rather coarse and generalizing approach and can only highlight some very general tendencies.

Our basic model assumption is that the performance of all stages in the food system is somewhat weaker than the performance of the respective stages in the Western countries. Furthermore, we assume that the transition country is relatively small in comparison to a “foreign” country and transport distances are not

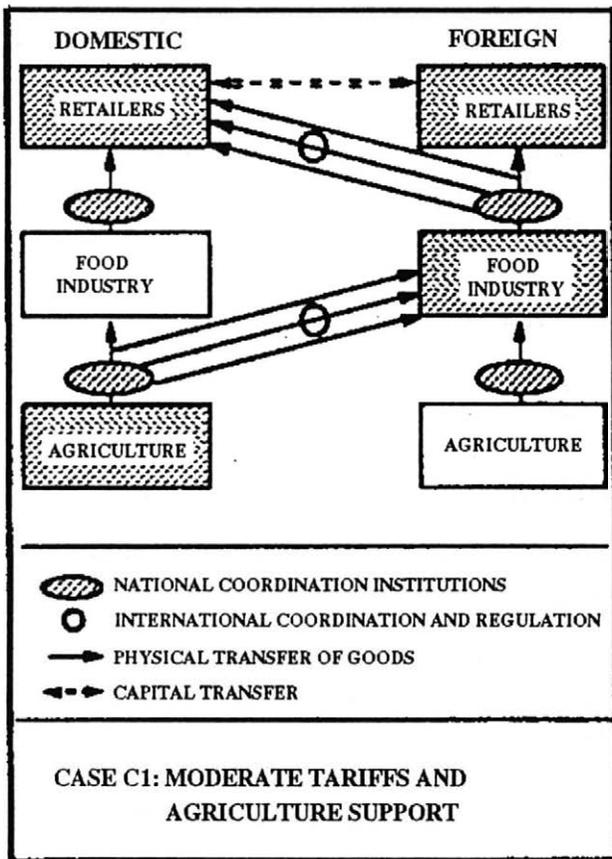

3. Interrelationships in an international food system – CASE A2

creating serious trade barriers. The policy strategies to be discussed are also extremely simply designed. A perfect liberalization of trade on all levels is chosen as the starting point.

Case A (liberalization)

If a country, which has competitive disadvantages at all levels of the food system, allows from one day to the other for an unhampered free trade without any support of the domestic industries, it is to expect, that the domestic consumers will be supplied with imported food to a large extent. Agricultural production and food processing will break down (fig. 2). As retail business cannot be externalized, foreign retailers will probably overtake the domestic retailers either by mergers and acquisition or by crowding them out (fig. 3), as it was the case in the former GDR after unification.

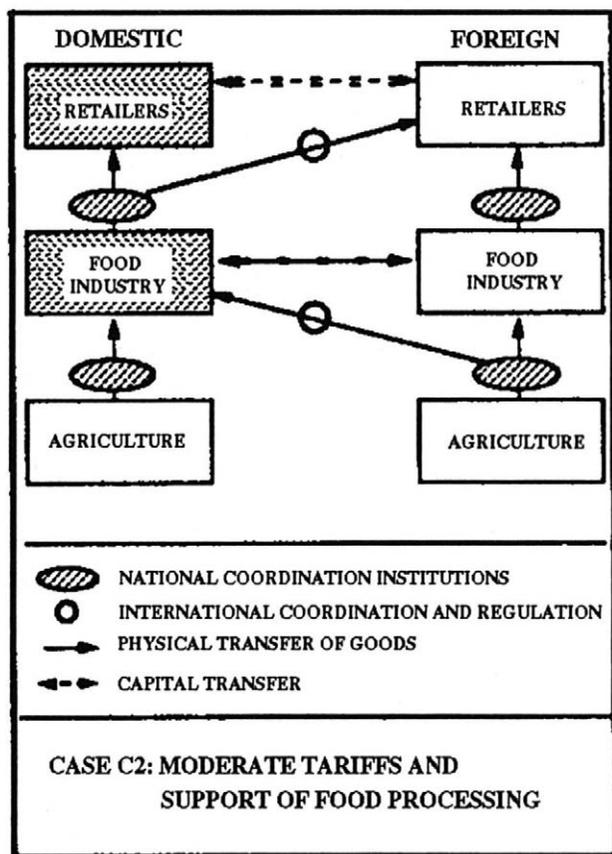

5. Interrelationships in an international food system – CASE C1

This certainly keeps agriculture and food processing in business (fig. 4), however, on the expense of the consumers who have to bear the higher cost of domestic production and the utility loss due to low quality. Many protectionist systems have been introduced as temporary measures in order to give the domestic industry sufficient time to adjust to changes in the socio-economic environment. However, the experience of many countries gives evidence that the goal of improving performance usually fails as protection takes away the incentives for sectoral adjustment. In addition, it should be emphasized that prohibitive tariffs in the food sector would probably cause serious difficulties in other sector where international trade is aspired.

Case C (Moderate tariffs and adjustment support in the domestic food sector)

Considering the two extreme cases discussed above and the risk of failure which they carry, food policies in a state of transition should obviously be based

6. Interrelationships in an international food system – CASE C2

on a combination of internal support for improving sectoral performance and a border protection which does not completely ban competitive pressure from outside. We will briefly discuss two options. In case C1 all efforts are concentrated on the improvement of the agricultural sector, in case C2 the efforts are focused on the food processing industry.

C1: It is very difficult to attract foreign capital for investment in agriculture. Hence, technological changes and the therewith related investments have to be more or less completely financed from domestic sources, essentially, by governmental resources.

Most agricultural products are commodities which have to be processed before they reach the consumer. As the costs of processing often distinctly surmount the value of the agricultural commodity, an internationally competitive agriculture does not guarantee that domestic food products are competitive at consumer

markets. If the food system downstream from agriculture does not perform competitively, there exist a certain possibility that the food system with its international trade relations circumvents the domestic processing level (fig. 5). By this, that stage within the food system is externalized which promises the highest contribution to national income.

C2: Putting the emphasis of domestic food policy on the improvement of the performance of the processing sector provides two advantages. Firstly, the necessary investment capital can be attracted from foreign investors who simultaneously bring in technical know-how and managerial capacities. Secondly, if the food processing industry reaches a performance standard which makes the industry competitive at international level, it ties up a large share of consumers' expenditure within the country. Moreover, it also opens the possibility of export earnings from products which include a relatively large contribution to domestic value added. In the worst case, a competitive processing industry may partly procure its raw material from imports (fig. 6), but there is a great chance, that spillover effects will also enhance performance in upstream agricultural enterprises.

A FINAL REMARK

Considering the tremendous problem evolving in the transition of a former centrally planned economy to a market economy, such a short paper can only touch a few points and try to draw attention to some basic interrelationships. At least, we hope that our statements have a little bit contributed to the recognition that modern industrial economics with its dynamic consideration of "basic conditions, structure, conduct and performance" offers a tool to investigate and to improve the understanding of the transition process. Certainly, generalizing model discussions cannot solve practical problems, they rather demand very specific and cumbersome evaluations. But theory based system approaches provide a powerful framework and may facilitate to elaborate efficient policy alternatives.

L i t e r a t u r e

AMES, G. C. W.: Revitalizing the Russian Food System. A Comment. Choices, 1994, 2nd Quarter, p. 42.

BML (Ed.), div. Vol., Statistisches Jahrbuch über Ernährung, Landwirtschaft und Forsten, Landwirtschaftsverlag Münster-Hiltrup.

BOEHLJE, M. – SCHRADER, L. F.: The Industrialization of Agriculture, Questions of Coordination. Staff Paper 94-13, Dept. of Agricultural Economics, Purdue University, West Lafayette, Indiana, 1994.

- BROCKMEIER, M.: *Ökonomische Analyse der Nahrungsmittelqualität*. Wissenschaftsverlag Vauk, Kiel, 1993.
- BROMLEY, W.: *Revitalizing the Russian Food System: Markets in Theory and Practice*. *Choices*, 1993, 4th Quarter, p. 4-8.
- CONNOR, J. M. – FOGERS, R. T. – MARION, B. W. – MUELLER, W. F.: *The Food Manufacturing Industries*. Heath and Co., Lexington/Mass, 1985.
- FRENCH, C. E.: 1989, *The Changing Face of Agribusiness*. *Agribusiness – Int. J.*, 1989, Vol. 5, p. 243-247.
- HANF, C.-H. – BÖCKENHOFF, G.: *Food Industries in Transition From Domestic Pre-dominance to International Competition – the Case of the Swedish Pork Industry*. Occasional paper No. 50, Center for Business and Policy Studies, Stockholm, 1993.
- HANF, C.-H. – VERREET, J.-A.: *Consequences of a Total Ban on Fungicide Application on Agriculture and Agribusiness*. In: MICHALEK, J. – HANF, C.-H. (Eds.): *The Economic Consequences of a Drastic Reduction in Pesticide Use in the EU*. Wissenschaftsverlag Vauk, Kiel, 1994, p. 205-226.
- HANF, C.-H. – v. WERSEBE, B.: *Price, Quality and Consumers Behaviour*. *J. of consumer Policy*, forthcoming. 1994.
- HOUTHAKKER, H.: *Compensated Changes in Quantities and Qualities Consumed*. *Rev. econ. Stud.*, 1952, Vol. 19, 155-164.
- KATZ, M. L.: *Vertical Contractual Relations*. In: SCHMALENSEE R. – WILLIG, R. D. (Eds.): *Handb. ind. Organis.*, 1989, Vol. 1, North Holland, Amsterdam.
- LANCASTER, K.: *A New Approach to Consumer Theory*. *J. polit. Econ.*, 1966, Vol. 74, 132-157.
- MAURER, O.: *Strategien zum Aufbau internationaler Absatzsysteme*. In: SCHMITZ – WEINDLMEIER (Eds.): *Land- und Ernährungswirtschaft im Europäischen Binnenmarkt und in der internationalen Arbeitsteilung*. *Gewisola Bd. 28*, Munster-Hiltrup, 1990, p. 277-286.
- MAURER, O.: *Auswirkungen der veränderten politischen Rahmenbedingungen auf Struktur und Wettbewerb in der Ernährungsindustrie*, paper presented at the Annual Conference of the *Gewisola*, Stuttgart-Hohenheim, 1994.
- PERRY, M. K.: 1989, *Vertical Integration: Determinants and Effects*. In: SCHMALENSEE, R. – WILLIG, R. D. (Eds.): *Handb. ind. Organis.*, 1989, Vol. 1, North Holland, Amsterdam.
- PORTER, M. E.: *Nationale Wettbewerbsvorteile*. Droemer Knauer, München, 1991.
- ROBINSON, R. D.: *Some New Competitive Factors in International Marketing*. *Advac. int. Mktg.*, 1986, Vol. 1, pp. 1-20.
- ROGERSON, W.: *Reputation and Product Quality*. *Bell J. Econ.*, 1983, Vol. 14, pp. 508-516.
- SCHRADER, L. F.: 1986, *Responses to Forces Shaping Agricultural Marketing: Contracting*. *Am. J. agric. Econ.*, 1986, Vol. 68, pp. 1161-1166.
- THEIL, H.: *Qualities, Prices and Budget Enquiries*. *Rev. econ. Stud.*, 1952, Vol. 19, pp. 129-147.

VAN DALEN, J. C.: Sustainable Chain Systems. Paper presented at The First International Conference on Agri-Chain Management, Wageningen, 1994.

WILLIAMSON, O. E.: The Economic Institutions of Capitalism: Firms, Markets and Relational Contracting. The Free Press, New York, 1985.

Arrived on 6th October 1994

HANF C.-H., MAURER O., Christian-Albrechts-University, Kiel, Německo

Výkonnost domácího sektoru produkce potravin a internacionalizace

Zeměd. Ekon., 40, 1994, č. 12, s. 965–981. – 6 obr., 2 tab., lit. 25, res. angl., čes.

Práce se zabývá problematikou přechodu sektoru produkce potravin – tj. zemědělství, potravinářského průmyslu a obchodu – od centrálně plánované ekonomiky k tržnímu hospodářství ve vazbě na mezinárodní obchodní vztahy. Po stručné charakteristice cílů národní potravinové politiky, potravinového řetězce a kritérií výkonnosti sektoru produkce potravin je zde formou zjednodušeného modelu mezinárodního potravinového systému nastíněn dopad alternativních politických strategií – plné liberalizace, komplexní izolace a umírněné tarifkace a podpory domácího sektoru produkce potravin – na socio-ekonomickou situaci a rozvoj domácího zemědělství a potravinářského průmyslu zemí transitivních ekonomik. Takto generalizovaný model nemůže sice řešit konkrétní problémy, může však významně přispět k analýze a pochopení procesu ekonomické přeměny.

transitivní ekonomiky, potravinový řetězec, výkonnost ekonomického sektoru, alternativní politické strategie, zemědělská politika

Author's adress:

C.-Henning H a n f , O s w i n M a u r e r , Christian-Albrechts-University, Kiel, Germany

INZERCE

Redakce časopisu nabízí tuzemským i zahraničním firmám možnost inzerce na stránkách časopisu ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA. Prostřednictvím inzerátů uveřejňovaných v našem časopise budou o Vašich výrobcích informováni pracovníci z výzkumu a provozu u nás i v zahraničí.

Bližší informace získáte na adrese:

Redakce časopisu ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA
k rukám Mgr. A. Rottové
Ústav zemědělských a potravinářských informací
Slezská 7
120 56 P r a h a 2

ECONOMICS, SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND THE GREENING OF AGRICULTURAL POLICY IN THE EUROPEAN UNION

SHEPHERD, D., University of Plymouth, Newton Abbot, United Kingdom

Economics, sustainable development and the greening of agricultural policy in the European Union¹

Zeměd. Ekon., 40, 1994, No. 12, pp. 983–987. – refs. 14, summaries in en, cz

The goal of making agricultural policy in the EU compatible with the concept of sustainable development is an important one. With this objective in mind, this paper reviews the concept of sustainable development, assesses the extent to which recent agricultural policy reforms can be described as sustainable and explores the need for further policy changes.

agricultural policy, European Union, sustainable development

In recent years, economists, policy makers and politicians in the European Union (EU) have questioned the extent to which agricultural policy can be reformed to insure that it is compatible with the goal of sustainable development. Against this background, this paper sets out to three things: first, to review the concept of sustainable development; second, to assess the extent to which recent agricultural policy reforms can be described as sustainable; third, and finally, to explore the need for further policy changes.

Sustainable development

When protection of the environment is considered in the context of the rising demands made upon it by society, it is inevitable that a balance must be found between ecology and development. There is considerable debate in the literature about when and where the concept of sustainable development originated. Some

1 Paper presented to conference on Agrar perspectives III: Sustainable development held Prague, Czech Republic, 27–28 September, 1994.

authors (e.g. C o y n e 1993) argue that sustainability is a recent concept which emerged with the 1980 World Conservation Strategy of the International Union for the Conservation of Natural Resources. It is possible, however, to find much earlier references to the idea of sustainability; E l i o t (1760) proposed a system of sustainable farming. In addition, the concept has been a familiar one in the literature of fisheries economics since Gordon's seminal paper in the Journal of Political Economy in 1954. References to sustainability can even be found in the mainstream economics literature, examples being H i c k s (1939) and K a l e c - k i (1972). Whatever its genesis, there is according to P e a r c e and T u r n e r (1990) a generally accepted consensus that the publication of the World Commission on Environment and Development (WCED) report, Our Common Future, in 1987, made sustainable development a popular concept among a wide range of academic disciplines. Some examples of definitions of sustainable development, including that given in the WCED report, are:

"Sustainable development is development that is likely to achieve lasting satisfaction of human needs and improvement in the quality of life" (A l l e n 1980).

"Sustainable development is a development strategy that manages all assets, natural resources, and human resources, as well as financial and physical assets, for increasing long-term wealth and well-being. Sustainable development as a goal rejects policies and practices that support current living standards by depleting the productive base, including natural resources, and leaves future generations with poorer prospects and greater risk than our own" (R e p e t t o 1986).

"Sustainable development is development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs" (WCED, 1987).

"Sustainable development is that which leaves our total patrimony, including natural environmental assets, intact over a particular period. We should bequeath to future generations the same capital, embodying opportunities for potential welfare, that we currently enjoy" (W i n p e n n y 1991)

"According to the sustainability principle all resources should be used in a manner which respects the needs of future generations" (T i e t e n b e r g 1992).

All five of these definitions have a common preoccupation, namely the need to achieve a balance between the interaction of society and the resources of the natural environment in such a way as to produce for society the optimum level of consumption which it requires whilst not depleting the stock of environmental goods for future generations. (This observation is true of most of the many definitions of sustainable development.) It is important that achieving a balance between agriculture and the environment is and continues to be a goal of public policy in the EU.

Recent Policy Reforms and Future Prospects

Before attempting to assess how far the 1992 Common Agricultural Policy (CAP) reforms and the 1993 General Agreement on Tariffs and Trade (GATT) agreement have contributed to redressing the balance between agriculture and the environment in the EU and suggesting further policy changes, it is useful to recapitulate briefly what they are. The CAP reform package included the following policy changes:

1. Price reductions.
2. Supply control measures in the form of set-aside requirements and cuts in production quotas.
3. Compensatory measures in the form of direct payments to producers decoupled from production.
4. Structural measures to encourage less intensive and more environmentally friendly production practices and to promote the afforestation of farm land.

The GATT agreement, which has still to be ratified by many signatories, brings agriculture fully within the multilateral trade rules for the first time and includes measures designed to promote market access, reduce internal support and encourage export competition in agriculture.

A number of commentators (e.g. Food and Agriculture Organisation 1993) have questioned how far these changes will lead to significant environmental improvements or solve some of the other problems (e.g. overproduction and budgetary cost) associated with agricultural policy in the EU and have suggested that further policy changes may be necessary.

It is commonly argued that society as a whole would be better off without agricultural support policies, provided that the Kaldor-Hicks compensation principle is satisfied [see Hill and Ray (1987) for further discussion of this point]. However, complete abolition of support arrangements in the EU would be politically difficult; the powerful farm lobby would fight hard to resist such a move. It is probable, therefore, that some form of agricultural support policy will be in operation for the foreseeable future. What form should this policy take? Could it be used to encourage environmental improvement? Before attempting to answer these questions, it is worth considering the criteria against which any future policy changes might be judged. Coyne, drawing on the work of Baumol and Oates (1979), suggests that environmental policies should fulfil the following eight criteria:

1. Dependability: does it work?
2. Permanence: will it always work?
3. Adaptability: when growth occurs will the policy adapt?
4. Equity: is it fair in its burden between individuals?
5. Incentives: does it encourage maximum adjustment or minimal compliance?

6. Economy: is it cheap?
7. Political attractiveness: will politicians back it?
8. Minimal interference: will it interfere with individual decision as little as possible?

One proposal for reform of the CAP that would satisfy most of these criteria is the system of Producers' Entitlement Guarantees suggested by Harvey (1990). Under this system eligible producers would only get price support for a fixed quantity of output. Output above this fixed quantity would be sold on the open market. PEGs would allow a base level of support on the basis of eligible producers' past production. According to Harvey, PEGs could assist in promoting the development of environmentally friendly farming by having specific environmental conditions attached to them. Also, as long as PEGs were independent of farm assets, land prices would be likely to fall, making alternative, perhaps more environmentally friendly, land uses easier and cheaper.

Conclusion

In conclusion, it can be argued that although the EU has taken first steps towards making the CAP compatible with the concept of sustainable development, there is still a long way to go. If there is to be further progress, then perhaps more radical policy reforms of the type advocated by Harvey deserve more active consideration by policy makers and politicians.

References

- ALLEN, R.: How to Save the World. London: Kogan Page 1980.
- BAUMOL, W. J. – OATES, W. E.: Economics, Environmental Policy and the Quality of Life. Englewood Cliffs, New Jersey, Prentice Hall 1979.
- COYNE, J.: Economic Concepts and Environmental Concerns: Issues within the Greening of Business. In SMITH, D.: (ed.). Business and the Environment. London, Pal Chapman 1993.
- ELIOT, J.: Essays upon Field Husbandry in New England. Boston: Edes and Gill 1760.
- GORDON, H. S.: The Economic Theory of a Common Property Resource: the Fishery. J. Polit. Econ., 62, 1954, pp. 124–142.
- HARVEY, D. R.: Agriculture and the Environment: the Way Ahead. In HANLEY, N.: (ed.) Farming and the Countryside: an Economic Analysis of External Costs and Benefits. Wallingford, Oxfordshire, CAB International 1991.
- HICKS, J. R.: Value and Capital. Oxford, Oxford University Press 1939.
- HILL, B. – RAY, D.: Economics for Agriculture. London, Macmillan 1987.
- KALECKI, M.: Selected Essays on the Economic Growth of the Socialist and Mixed Economy. Cambridge, Cambridge University Press 1972.
- Our Common Future. WCED, Oxford, Oxford University Press 1987.

PEARCE, D. W. – TURNER, R. K.: Economics of Natural Resources and the Environment. Hemel Hempstead, Harvester Wheatsheaf 1990.

REPETTO, R.: (1986) World Enough and Time. New Haven, Connecticut, Yale University Press 1986.

TIETENBERG, T.: Environmental and Natural Resource Economics. 3rd edn. New York, Harper-Collins 1992.

The State of Food and Agriculture 1993. FAO, Rome 1993.

WINPENNY, J. T.: Values for the Environment. London, Her Majesty's Stationery Office 1991.

Arrived on 10th October 1994

SHEPHERD, D., Univerzita v Plymouth, Newton Abbot, Spojené království

Ekonomika, trvale udržitelný rozvoj a „ozelenění“ zemědělské politiky EU

Zeměd. Ekon., 40, 1994, č. 12, s. 983–987. – lit. 14, res. angl., čes.

Cíle vytváření zemědělské politiky EU v souladu s koncepcí trvale udržitelného rozvoje jsou velmi důležité. Tento cíl sleduje také tato práce, která podává přehled koncepcí trvale udržitelného rozvoje, hodnotí, do jaké míry lze nedávné reformy zemědělské politiky považovat za odpovídající těmto koncepcím, a zkoumá nutnost dalších změn této politiky.

zemědělská politika, Evropská unie, trvale udržitelný rozvoj

Adresa autora:

Derek S h e p h e r d , Seale-Hayne Faculty of Agriculture, Food and Land Use, University of Plymouth, Newton Abbot, Devon, TQ12 6NQ United Kingdom, tel. +44 1626 325 670, fax +44 1626 325 657

AD *eko*
A.S.

ADEKO a. s. Vám nabízí

- FINANČNÍ LEASING**
- ZPROSTŘEDKOVATELSKOU OBCHODNÍ
ČINNOST**
- PORADENSTVÍ V OBLASTI PODNIKÁNÍ,
FINANCOVÁNÍ A ORGANIZACE**

**ADEKO a. s.
Slezská 7
120 56 Praha 2**

tel.: 258 342 fax: 207 229

Z VĚDECKÉHO ŽIVOTA

AGRÁRNÍ PERSPEKTIVY III: TRVALE UDRŽITELNÝ ROZVOJ

Vedení Provozně ekonomické fakulty VŠZ v Praze věnuje trvalou pozornost vědeckovýzkumným aktivitám. Výrazem této skutečnosti je uspořádání již třetí mezinárodní vědecké konference ve dnech 27. a 28. září 1994 v areálu VŠZ v Praze-Suchdole na téma „Agrární perspektivy III: Trvale udržitelný rozvoj“.

Jednání konference bylo zahájeno plenárním zasedáním v aule VŠZ v Praze, v jehož rámci vystoupili reprezentanti pořádající fakulty a školy, VÚZE, Ministerstva zemědělství, Agrární komory a zahraniční hosté.

Druhý den konference probíhalo jednání ve čtyřech sekcích, které pokrývaly problematiku ekonomiky, managementu a marketingu, informatiky, agrární politiky a sociologie.

Jednání konference se aktivně zúčastnilo téměř 100 účastníků z pořádající PEF VŠZ v Praze, z partnerských vysokých škol ČR a SR, z vědeckovýzkumné sféry, ze státní správy resortu, ze zemědělské manažerské praxe. Velmi cenným přínosem bylo vystoupení hostů z partnerských univerzitních a výzkumných institucí v Německu (ze starých i nových spolkových zemí), Nizozemí, Polsku, Švédsku, Švýcarsku, Ukrajině, USA a Velké Británii.

Problematika trvale udržitelného rozvoje, která se stala nosným tématem konference, patří mezi témata zcela zásadní, dosud nerespektovaná a současně výrazně limitující perspektivy rozvoje agrárního sektoru, ekonomiky a celé společnosti v globálním měřítku.

Jinak řečeno: strategie trvale udržitelného rozvoje představuje základní strategii rozvoje lidské civilizace. O šíři a komplexnosti uvedené problematiky si můžeme učinit představu na základě výčtu základních předpokladů pro realizaci cílů trvale udržitelného rozvoje. Mezi tyto předpoklady patří zejména:

- politický systém, který umožňuje účast občanů na rozhodovacích procesech,
- ekonomický systém, který je efektivní a podněcuje pokrok ve vědě a technice,
- sociální systém, který obsahuje účinné mechanismy pro eliminaci napětí v důsledku disharmonického rozvoje,
- výrobní systém, který respektuje požadavek uchování báze přírodních zdrojů pro další rozvoj,
- vědeckotechnický systém, který dokáže kontinuálně poskytovat efektivnější řešení,
- mezinárodní systém, který pečuje o udržitelný způsob obchodu a finanční politiky,
- administrativní systém, který je pružný a má v sobě zabudován mechanismus vlastní korekce.

Úloha zemědělství a celého agrárního sektoru pro naplňování ideje trvale udržitelného rozvoje společnosti je nepochybná a nenahraditelná. Pro české zemědělství, které se nalézá ve složité situaci před dokončením transformačního procesu, je nastoupení cesty trvale udržitelného rozvoje ještě komplikovanější.

Dílním příspěvkem k vytvoření prostoru pro diskusi a k ujasnění této novodobé výzvy k zajištění budoucnosti lidské civilizace, která není naplňována dosud v žádné zemi světa, bylo i uspořádání zmíněné konference.

Vedení PEF VŠZ v Praze si dovoluje vyslovit přesvědčení o účelnosti a nezbytnosti podobných setkání pro celý agrární sektor i v budoucnu.

*Doc. ing. Miroslav Svatoš, CSc.,
děkan PEF VŠZ v Praze*

USPOŘÁDÁNÍ SPOLEČNOSTI A TRVALE UDRŽITELNÝ ROZVOJ

Existence každého organismu v jakémkoli prostředí je podmíněna jeho rovnovážným stavem s vnějším prostředím. Z hlediska obecných principů v uvedeném vztahu se jedná vlastně o vztah prvku a systému a rozhodující je rovnováha systému. Zpravidla každý prvek se podřizuje prostředí systému a jen částečně je může ovlivňovat. Podle charakteru prvků se jedná o různé systémy a subsystémy, tedy o subsystémy technické, technologické, ekonomické, sociální a další. V koexistenci těchto subsystémů ve společném prostředí se uplatňuje princip jejich hierarchie. Tato hierarchie je závislá na cílech nadřazeného systému a zvolených kritériích. Během vývoje lidské společnosti dochází neustále k propojování homogenních subsystémů v systémy heterogenní a to ve stále větším a větším regionálním prostředí. V okamžiku, kdy limitujícím vnějším prostředím se stává naše zeměkoule, charakterizovaná přírodními a lidskými zdroji, stává se aktuální problém udržitelného rozvoje a mění se kritéria a i hierarchie jednotlivých subsystémů. Dochází ke změnám i v hodnocení ekonomických kritérií.

Obecně je třeba si uvědomit, že pro existenci jakéhokoli subjektu ve společnosti je nezbytné respektování dvou základních předpokladů a to, že

- jedinou konstantou naší doby je změna, která vlastně podmiňuje a udržuje
- rovnovážný stav daného subjektu a jeho prostředí.

Tato hypotéza platí nejen pro národní hospodářství, agrokomples, ale i vysoké školy. Jejich postavení je obtížnější právě proto, že vysoké školy jsou z hlediska tohoto problému orientovány na budoucí, očekávané změny. Vždyť svojí vědecko-výzkumnou činností ovlivňují budoucí charakter hospodářského a životního prostředí a vychovávají odborníky, kteří budou svojí odbornou činností přispívat k vytváření uvedeného rovnovážného stavu jednotlivých subjektů a jejich prostředí. Zároveň o totéž usilují v reálném čase v oblasti poradenství. Proto je třeba se otázkám udržitelného rozvoje věnovat i teoreticky a je účelné uvést i historický vývoj názorů a snažit se i ovlivnit vývoj budoucí.

POLITICKÉ NÁZORY A UDRŽITELNÝ ROZVOJ

Západní, post-osvícenský pohled na člověka je založen na zcela novém vnímání vztahu jednotlivce a společnosti. Ve středověkých a nezápadních kulturách je jednatelce chápán jako součást vnějšího pevného systému. V liberální západní

společnosti je člověk chápán jako soběstačná buňka, ze kterých je složena společnost.

Historie politické filosofie přináší některá klíčová stanoviska k řešení environmentální krize, zvláště ve smyslu napětí mezi legitimními požadavky osobní svobody a potřebou společenské kontroly, obvykle realizované prostřednictvím státu k dosažení společenského blaha.

Od 16. století je patrná snaha odlišit veřejné a soukromé zájmy a definovat „vztah“ mezi občanem a společností. V průběhu 17. až 19. století se objevila filosofie liberalismu, přiřizovaná kreativním myšlením filosofů doby Osvícení. Utilitární liberalismus se stal filosofií kapitalismu, ve kterém se věda a technologie staly prostředky materializace přírody a industrializace ve světovém měřítku. V téže době daly objevující se principy liberální demokracie vznik myšlenkám o osobní svobodě mimo strukturu státu a církve.

Trvalou otázkou (dosud nevyřešenou) se stal vztah mezi svobodou jednotlivce a mírou autority delegovanou vládě. Rovnováha mezi oprávněnými požadavky na svobodu jednotlivce a potřebou tuto svobodu omezit v zájmu obecného blaha nebyla dosud nalezena.

Demokracie a udržitelný rozvoj

Je nepravděpodobné, že toto napětí mezi svobodou a kontrolou je řešitelné jednou provždy na základě filosofických nebo ekonomických kritérií v jakékoli zemi. Je pravděpodobnější, že požadovaná rovnováha je situační a výsledkem debaty. Toto je základní aspekt udržitelného rozvoje.

Dalším problémem udržitelného rozvoje je to, že se zabývá problémy budoucího rozvoje, musí v sobě zahrnovat plánování této budoucnosti. Mnoho našich problémů je výsledkem naší neschopnosti plánovat. Ale státní plánování je v současné době zdiskreditováno kolapsem komunismu na Východě a problémy přetížených států blahobytu na Západě a nespolehlivosti většiny dlouhodobých plánovacích procesů.

Imperativ udržitelného rozvoje přichází s novou rolí pro stát v oblasti plánování, která se podstatně liší od dosavadní zkušenosti státu. Novou rolí státu je poskytovat strategický rámec (návod, průvodce) a vytvářet podmínky, které by uvolnily inovaci v privátním sektoru a na úrovni komunit, často předáváním odpovědnosti v širším rámci, což podporuje tok informací o možnostech společnosti. Pro tento stát se používá termín „umožňující stát“.

Stát sám o sobě není schopen zaručit udržování kvality životního prostředí, ale je první a nejdůležitější garant veřejných statků tím, že je přímo přiděluje nebo reguluje.

Dva nejdůležitější přístupy v rozvoji teorie státu byly:

- idea, že stát je struktura moci jasně odlišitelná od občanské společnosti obecně,
- problém nalezení smíru ve vztahu intervencí státu od společnosti cestou práva a svobodou jednotlivce.

Nejmodernější demokratická teorie se trvale snaží o uznání suverenity státní moci a zároveň stanoví omezení této moci. Historie této snahy od Macchiavelliho a Hobbese je historií hledání rovnováhy mezi mocí a právem, právy a povinnostmi. Na jedné straně musí mít stát monopol moci, aby mohl poskytovat solidní základnu pro prosperující obchod, podnikání i rodinu. Na druhé straně si teoretici politického liberalismu uvědomují, že přidělením této moci státu akceptují sílu, která může (a často to i dělá) od občana odnímat jeho politické a sociální svobody.

Otázka, jestli má stát právo omezovat svobodu jednotlivce ve jménu blahobytu společnosti, je tudíž trvale na programu všech společností, které sdílejí západní představu demokracie. Bohužel to není otázka, na kterou by existovala jednoznačná odpověď, snad kromě extrémních případů. V jednom extrému, jsou-li všechny vztahy ovlivňovány státem, je výsledkem totalitní režim. Naopak, udržitelný rozvoj je pravděpodobně nemožný v podmínkách přílišného individualismu. Extrémní státní kontrola je zdiskreditována, přílišný individualismus představuje méně nápadné nebezpečí.

„Nemoci“ životního prostředí jsou ekologickým důsledkem industriálních přístupů, v nichž hraje důležitou roli utilitární individualismus a případný utilitární kolektivismus. Extrémními příklady těchto přístupů jsou USA a komunistické státy. Na jedné straně svou efektivnost prokázal americký (a nyní i japonský) typ kapitalismu, na druhé straně přinášejí vážná ekologická rizika tím, že kladou jen minimální omezení pro volbu jednotlivce na trh.

K vysvětlení problémů, které s sebou nese tento typ ekonomického rozvoje a způsob politického myšlení, je vhodné podívat se zpět na původ současných idejí o vztahu mezi státem a jednotlivcem. Klíčovými tématy západního politického myšlení jsou:

- idea sekulárního státu odděleného od institucí jako je např. církev (Machiavelli),
- potřeba státu regulovat chování jednotlivců v zájmu růstu „výdobytků civilizace“ (Thomas Hobbes),
- důraz na svobodu jednotlivce a jeho právo změnit stát tak, aby sloužil novému účelu – na základě dobrovolného konsensu ovládaných (John Locke),
- rozdíl mezi jednotlivcem jednajícím ve vlastním zájmu a občanem, který uspokojuje své potřeby prostřednictvím růstu společenského blaha (tzv. civilizující efekt občanské společnosti – Jean-Jacques Rousseau),

- význam využití informací soukromými podnikateli, což je neviditelná ruka trhu poprvé popsána Adamem Smithem,
- využití utilitárního principu jako jediného etického prvku v sociální a hospodářské politice (Jeremy Bentham),
- potřeba průběžně reformovat liberálně demokratický kapitalismus (John Stuart Mill),
- neokonzervativní názory Friedricha Hayeka a dalších, kteří se vracejí ke klíčovým myšlenkám klasického liberalismu,
- kritika těchto názorů založená na potřebě trvale udržitelného rozvoje.

Udržitelný rozvoj a sociální vztahy

Od dob Adama Smithe zůstaly liberální a později neokonzervativní argumenty podivuhodně konzistentní a docela jednoduché: trh umožňuje společensky optimální alokaci zdrojů, a proto maximalizuje společenské výnosy. Tento argument je velmi silný na společenské úrovni trhu, ale některé aspekty moderní industriální společnosti toto dogma zpochybňují. Jedním z nich je akcelerace vědeckotechnického rozvoje, který člověku umožnil dominantní roli a rozšířil jeho možnosti manipulace s přírodními zdroji. To přineslo dva problémy:

- a) Situace trhu vytvářejícího optimum je relevantní jen tehdy, kdy populace a tlak na využití zdrojů byly značně nižší. Společenské náklady na soukromé užití společných neoceněných zdrojů jako je vzduch, voda, dálnice apod. byly mnohem nižší, dokud jejich nepoužitá část byla nesrovnatelně vyšší než ta využitá ve výrobě, ale jakmile přestávají být „volným zbožím“, začnou vytvářet inherentně rostoucí část konvenčně vyčíslovaného hrubého domácího produktu. Vyvolává to potřebu ocenit tyto zdroje, aby bylo možné jejich spotřebu regulovat.
- b) Posilující dominantní postavení člověka nad přírodou rozšiřuje spektrum způsobů řešení různých problémů, a to znamená, že stále více rozhodnutí bude kontroverzních, jinými slovy politických. Úspěch kapitalistického systému fungujícího na úrovni trhu posiluje potřebu existence vyššího subjektu, který by zprostředkoval volbu mezi dostupnými možnostmi. To posiluje roli státu a rozšiřuje spektrum politických debat.

Dalším výsledkem industrialismu je rostoucí specializace sociálních funkcí. To má dvojaký efekt: zvyšuje to efektivnost při dosahování cílů a zároveň to zvyšuje vzájemnou závislost jednotlivců a organizací. Znamená to, že pravděpodobnost a šíře nepředvídaných poruch také roste. Binární model regulace sociálních vztahů na základě individuálních kontaktů není nadále možný kvůli složitosti vyvolané vzájemnou propojeností prvků systému.

Je zapotřebí vytvořit nový vztah mezi státem a společností v ekonomické sféře, ani centralizované plánování, ani volný trh. Tento přístup by měl uznávat

roli trhu v mikroekonomických rozhodnutích, ale také nutnost vládních rozhodnutí v oblasti zásahů umožňujících udržitelný rozvoj společnosti a pobídky nebo regulaci pro kontrolu externalit. Neodmítal by potřebu společnosti fungovat jako celek cestou politických procesů k dosažení aspirací nad rámec možností tržní ekonomiky.

Dále je tu potřeba návratu k občanské společnosti definované jako návrat ke kontrolovanému rozsahu společenského života, zvláště tam, kde se národní ekonomika stala součástí mezinárodního rámce a národní politika ztratila kus své nezávislosti. To vyžaduje nevládní organizace a dobrovolné asociace pracující na úrovni komunit a regionů, aby vyrovnávaly centralizaci moci v mezinárodním hospodářství a odliv iniciativy a kontroly z místních lokalit. Tato vyrovnávací síla není nutná jenom proto, aby naplnila ideály demokratické spoluúčasti, ale jako jediná možnost pro realizaci udržitelného rozvoje. Co je zapotřebí, je jedinečný funkční mechanismus, který by umožňoval myslet globálně a jednat lokálně. Kromě generování akcí, které jsou založeny na znalosti místního prostředí, hraje občanská společnost přinejmenším dvě důležité role. Zaprvé, spoluúčast může být živnou půdou pro rozvoj občanského ducha definovaného jako „přítomnost a autorita morálního vědomí, které váže člověka k jeho povinnostem, aniž by tento vztah musel být součástí písemných formálně obnovovaných sociálních vztahů“. Seberegulující činnost občanské společnosti může snížit potřebu zásahů státu do oblasti životního prostředí, aniž by se snižovala kvalita života.

ZÁVĚR

Vrátíme-li se k principům teorie systémů, potom posláním politiků je formulování cílů rozvoje společnosti, vědců vymezení kritérií a jejich hierarchie v rozhodování včetně zpracování rozhodovacích mechanismů a úkolem manažerů potom vytváření fázového prostoru udržitelného rozvoje. To znamená činit taková rozhodnutí, která by negativními a pozitivními zpětnými vazbami ovlivňovala rozměr tohoto fázového prostoru. To zcela platí i pro agrární politiku států a rozhodování na úrovni podniků.

*Prof. ing. Jan Hron, DrSc.,
Vysoká škola zemědělská, Praha, Česká republika*

IDEA TRVALE UDRŽITELNÉHO ROZVOJE A ROZVOJOVÉ ZÁMĚRY PEF VŠZ V PRAZE

V současném náročném období transformace českého agrárního sektoru a celé společnosti nemá problematika trvale udržitelného rozvoje absolutní prioritu, ale to vůbec neznamená, že se jedná o téma, které lze ve sféře výzkumu a vzdělávání či v oblasti reálné politiky příliš odsouvat.

Jsem přesvědčen, že vytvoření strategické vize, založené na projekci alarmujících vývojových trendů globálních problémů vesměs úzce spjatých se zemědělstvím, může významně přispět k formování dlouhodobě perspektivní české agrární politiky lépe než přejímání velmi rozporných a různorodých agrárněpolitických modelů a postupů, uplatňovaných ve vyspělých zemích. Totéž platí v jistém smyslu i o vzdělávacích programech.

Konference o životním prostředí člověka ve Stockholmu v roce 1972, Zpráva Světové komise pro životní prostředí a rozvoj v roce 1987 (Naše společná budoucnost) a Konference OSN o životním prostředí a rozvoji v Rio de Janeiro v roce 1992 (Summit Země) představují zcela zásadní přelom v rozpoznání a vymezení základní spojitosti hospodářského vývoje a ohrožení životního prostředí či lidské civilizace. Byla zde již uceleně formulována nutnost a nezbytnost zásadních změn v globálním měřítku.

Svět se nachází ve zlomové situaci, kdy současné politické garnitury svou vůlí a rozhodnutími v mezinárodním kontextu determinují zásadní charakter globální změny.

První, příznivou možnost představuje zvrát v postupující degradaci planety Země a obnovení naděje na přijatelnou a udržitelnou budoucnost.

Druhou, katastrofickou možností je pokračování dosavadních trendů spojených s nezvratným zhoršováním životního prostředí, které implikují hospodářský úpadek a sociální, politickou či vojenskou nestabilitu v globálním měřítku.

Myšlenka uspořádání konference „Agrární perspektivy III: Trvale udržitelný rozvoj“ vznikla na podporu první varianty. V rámci tohoto příspěvku budou uvedeny vybrané rozvojové záměry PEF VŠZ v Praze, které mají podpůrný charakter při uplatňování ideje trvale udržitelného rozvoje v rámci českého agrárního sektoru, ekonomiky a společnosti.

TRVALE UDRŽITELNÝ ROZVOJ – STRATEGIE ROZVOJE LIDSKÉ CIVILIZACE

Idea trvale udržitelného rozvoje je koncepcí zcela převratnou a radikální. Je založena na prosté myšlence vzájemné závislosti všech lidí a přírody. Jejím jádrem je globalizace existujících problémů a princip spravedlnosti mezi současnou a budoucí generací, popř. též v rámci těchto generací.

Nejde o nic jiného než o zajištění potřeb dnešní generace, aniž by byla narušena práva budoucích generací z hlediska stejného přístupu k omezeným zdrojům a bohatství přírody.

Je třeba důrazně konstatovat, že tato pravděpodobně jediná perspektivní koncepce a strategie rozvoje lidské civilizace je založena na zpochybnění funkčnosti a oprávněnosti základních existujících politických a ekonomických mechanismů (demokracie, uplatňovaná nepřímo prostřednictvím voleb politických stran, tržní mechanismus).

Je třeba zdůraznit, že současná situace označovaná často jako krize omezených biologických a přírodních systémů vystavených neomezeným lidským potřebám a požadavkům představuje ve skutečnosti krizi lidských hodnot.

Zakladatel etologie a nositel Nobelovy ceny za biologii Konrád Lorenz popsal již v roce 1972 v knižní podobě osm rozdílných, avšak příčinně spjatých procesů, které ohrožují lidskou civilizaci:

1. Přelidnění Země, které vyvolává agresí.
2. Devastace přírodního prostředí, která zanechává též negativní stopy v myslích lidí.
3. Pracovní tempo moderního člověka jako produkt vnitrodruhového výběru, komercializace a stupňování lidských potřeb.
4. Mizení silných lidských citů vlivem změkčilosti.
5. Genetický úpadek vyvolaný absencí faktorů, podporujících zachovávání a rozvoj norem sociálního chování.
6. Rozchod s tradicí a růst problémů v porozumění mezi generacemi.
7. Rostoucí poddajnost lidstva vůči doktrínám (snižování sociodiverzity, vliv masmédií ap.)
8. Nebezpečí spojené s vyzbrojením lidstva nukleárními zbraněmi.

Charakteristika těchto procesů odlidštění, které K. Lorenz označil jako osm smrtelných hříchů lidstva, představuje velký přínos pro poznání člověka. To již samo o sobě představuje příspěvek ke snížení nebezpečí ohrožujících lidstvo.

Tento, svým způsobem jednostranný pohled, však představuje protiváhu přístupům založeným na preferování technických a ekonomických principů.

Postavení PEF VŠZ v Praze vychází z návaznosti na dosavadní vývoj, ze současného stavu a ze strategie rozvoje fakulty.

PEF VŠZ v Praze patří mezi přední pedagogická a vědeckovýzkumná pracoviště v oblasti ekonomiky a řízení agrárního sektoru. Strategie rozvoje PEF pro transformační období a standardní podmínky vyspělé ekonomiky je charakterizována prvkem kontinuity.

Mezi dominantní funkce fakulty patří zejména:

- výchova odborníků konkurenceschopných na trhu práce pro oblast celého agrobyznysu v oblasti ekonomiky, managementu, marketingu, obchodu, financí, informatiky aj.,

- realizace vědeckovýzkumné činnosti jako základního předpokladu zabezpečení univerzitní úrovně pedagogického procesu, doktorandské přípravy a v neposlední řadě i získání dodatečných finančních prostředků,
- spolupráce s podnikatelskou a institucionální sférou v rámci celého agrobyznysu,
- rozvoj zahraničních kontaktů a prohlubování spolupráce se zahraničními univerzitními a výzkumnými pracovišti s akcentem na partnerské vztahy (pedagogové, studenti),
- uplatnění akademické půdy při plnění nenahraditelné funkce nezávislého opo-
nenta ve vztahu vůči orgánům a institucím státní administrativy, vědeckovýzkumné sféry či podnikatelské praxe v rámci agrárního sektoru.

Idea trvale udržitelného rozvoje nepředstavuje v současné době zcela nový poznatek. To však neznamená, že pořádání konferencí na toto téma je neopodstatněné. Naopak. Ani katastrofické vize vycházející z prolongace dosavadních trendů, které mají již střednědobý charakter, nevedly dosud k žádoucím změnám. Dosud žádný stát světa neprojevil vůli a nenastoupil cestu trvale udržitelného rozvoje.

Zcela zásadní věcí pro akceptování ideje trvale udržitelného rozvoje v agrární, hospodářské a společenské praxi je zahrnutí tohoto přístupu či strategie rozvoje do profesní vzdělávací soustavy.

Uplatnění ideje trvale udržitelného rozvoje v rámci rozvojových záměrů PEF a jejích základních funkcí nalézá odraz v několika vybraných aktivitách:

Pedagogická činnost

- úprava studijních programů s ohledem na aspekt trvalé udržitelnosti,
- koncipování řešitelského týmu „Vzdělávání“ a vlastní řešitelská aktivita v rámci jednotlivých fází rozpracování zemědělské politiky ČR.

Vědeckovýzkumná činnost

- řešení vědeckovýzkumných projektů k tématu trvale udržitelného rozvoje,
- orientace doktorandské přípravy na témata související s trvale udržitelným rozvojem,
- pořádání vědeckých seminářů a setkání.

Spolupráce v rámci českého agrárního sektoru

- TOP poradenství pro řídicí sféru resortu v oblasti trvale udržitelného rozvoje,
- zpracování tematických studií.

Spolupráce se zahraničím

- Tempus projekty, partnerské spolupráce,
- výměna relevantních informačních a výzkumných materiálů s akademickými a výzkumnými pracovišti v zahraničí,
- pořádání mezinárodních konferencí k tématu, výměna zkušeností, konfrontace názorů.

Vedení PEF VŠZ v Praze zastává názor, že integrální zahrnutí jednotlivých prvků trvale udržitelného rozvoje do všech aktivit akademického pracoviště s patřičným předstihem a důrazem je žádoucím trendem ke zvýšení konkurenceschopnosti. A nejen to. Současně se jedná o naplnění nezastupitelného poslání akademické půdy jakožto místa pro nezávislou oponenturu.

*Doc. ing. Miroslav Svatoš, CSc.,
Vysoká škola zemědělská, Praha, Česká republika*

ACTION LEARNING: PŘÍSPĚVEK TEORIE ORGANIZACE KE KONCEPCI UDRŽITELNÉHO ROZVOJE

Samozřejmost, se kterou lidstvo přijalo filosofii industriálního růstu a expanze, nás přivedla na hranici, za níž Země už nebude schopna absorbovat další znečišťování a obnovovat své vzácné zdroje. Ohrožené zdroje zahrnují vzduch, čerstvou vodu, moře, půdu a mnohé lidské kultury. Na tomto konstatování není nic nového a po té, co byla publikována zpráva Komise Brundtlandové, je potřeba změny definována v intencích udržitelného rozvoje, aniž by existovala shoda v názorech na to, co udržitelný rozvoj je nebo jak ho dosáhnout.

Kromě kumulativního efektu industriálního rozvoje rozvinutých zemí na úkor zbytku planety a rapidního růstu světové populace je koncept udržitelného rozvoje komplikován nedávnými změnami v oblasti světové politické ekonomie. První z těchto změn je rezolutní odmítnutí socialistického experimentu a rozšíření toho, co Světová banka nazývá „market friendly“ systém. V přívlastku „market friendly“ je implicitně obsažena redukováná role veřejného sektoru v zemích různého politického uspořádání a nová svoboda pro podnikatele v širokém spektru od nadnárodních korporací po drobné řemeslníky a zemědělce. Tento přístup přispívá ověřeným způsobem k ekonomickému růstu a může napomoci redistribuci růstu ve prospěch chudších oblastí světa. Diskutabilní zůstává jeho slučitelnost s koncepcí trvale udržitelného rozvoje.

Druhý trend je založen na skutečnosti, že šíření ekonomického liberalismu je doprovázeno westernizací světa ve smyslu přejímání západní vědy, technologií a šíření idejí liberální demokracie. Principy demokracie jsou přitažlivé z mnoha důvodů, ale bylo by nebezpečné směřovat politický liberalismus s ekonomickým. Extrémním příkladem je jeden v nedávné době velmi populární typ liberalismu: utilitární kapitalismus laissez-faire reprezentovaný „Reaganomikou“, který je s udržitelným rozvojem naprosto neslučitelný.

Třetí trend vyplývá ze skutečnosti, že šíření jak ekonomického, tak politického liberalismu je doprovázeno rychlým přijímáním ideologie konzumerismu (nebo tzv. „kultury Coca-Cola/Sony“). Pokrok v rozvoji komunikačních prostředků zrychlil a zintenzivnil celosvětový proud reklamy a zvýšil povědomí chudších zemí o způsobu života v bohatých zemích. Legitimní touha lidí v chudších oblastech světa mít podíl na vyšší životní úrovni bohatých tak podstatně zesílila.

Všechny tyto trendy znovu potvrzují efektivnost kapitalismu jako prostředku k ekonomickému růstu. Kromě toho je však třeba zkoumat fundamentální předpoklady tohoto dominantního principu organizace společnosti ve smyslu jeho důsledků pro trvale udržitelný rozvoj. Napětí mezi individuálním podnikatelem a potřebou společenské kontroly v zájmu celospolečenského blaha je předmětem nevyřešené debaty už od 17. století. Dodnes jsme se řešení nepřiblížili. Možná

ani neexistuje jedna jediná odpověď na tento problém. Trvale udržitelný rozvoj bude spíše než „výsledek“ kontinuální, kumulativní proces založený na řadě správných rozhodnutí na různých úrovních řízení: od globální po lokální. Konstruktivní odpověď na problém environmentální krize pak může být trojí. Za prvé je tu požadavek nepřetržité filosofické a morální diskuse o vhodném charakteru udržitelného rozvoje, o vztahu mezi Severem a Jihem, o potřebě posílit místní komunity tak, aby mohly ovlivňovat svou vlastní budoucnost. Za druhé je nutný rozvoj lidských zdrojů a rozvoj institucionální, který by umožnil propojit navzájem vlády, podnikatele a společenské skupiny za společným účelem. Třetí je požadavek fundamentálního výzkumu zvláště v oblasti energií, zemědělství a výrobních procesů.

Tento článek je příspěvkem teorie organizace k problému vztahu podniku a jeho prostředí v podmínkách turbulence, v podmínkách, ve kterých „jsou světové hospodářské, sociální, finanční a kulturní systémy navzájem tak propojeny, že výsledkem je systém ve stresu“¹⁾.

Termín turbulentní prostředí poprvé v teorii organizace použili E m e r y a T r i s t²⁾. V podmínkách turbulence jsou vzájemně provázané problémy umocňovány individuálními akcemi jednotlivých organizací nebo podnikatelů a změna může být rychlá a komplexní, někdy matoucí nebo dokonce zjevně chaotická. Podniky jednají nekoordinovaným a často disonantním způsobem ve snaze dosáhnout svých individuálních cílů externalizací maxima nákladů a internalizací zisků.

Turbulentní prostředí je charakterizováno:

- nejistotou,
- nekonzistentními a špatně definovanými potřebami, preferencemi a hodnotami,
- nepřesným chápáním prostředků, následků a kumulativního dopadu kolektivních akcí,
- nepřetržitou spoluúčastí velkého množství subjektů, které se liší objemem zdrojů, které investují do vyřešení problému.

Popis vztahu mezi podnikem a jeho prostředím, přírodním nebo společenským, je nejznámější a nejvýznamnější metaforou v jazyku teorie organizace. Počátkem 60. let se teoretici začali zabývat více ekonomickými a společenskými faktory působícími vně podniku namísto koncentrace na pouze vnitřní dynamiku podniku. Rozvoj teorie systémů následně obohatil teorii organizace a způsobil

1) Stanovisko Římského klubu. In: K i n g , A. – S c h n e i d e r , B.: The First Global Revolution. Simon & Schuster, Londýn 1991

2) E m e r y , F. E. – T r i s t , E. L.: The Casual Texture of Organisational Environment. Human Relation, 1965, č. 18, s. 21–32

tak významný posun paradigmatu v mnoha oblastech zkoumání. Systémový přístup vnesl do teorie organizace:

- holistické hledisko zahrnující vztah podnik – prostředí,
- důležitost existence hranic mezi podnikem a prostředím,
- ideu zpětné vazby,
- koncept, podle něhož je nutné složitost prostředí vyrovnávat adekvátní sofistikovaností reakce podniku.

Teorie systémů definuje organizaci jako otevřený systém, který je od svého okolí oddělen nějakou hranicí. Otevřený systém směřuje ke stavu rovnováhy se svým prostředím cestou výměny hmoty, informací a energií. Jak systém, tak prostředí mohou výměnu ovlivnit a posilují tak důležitost vzájemných interakcí.

Součástí vnějšího prostředí podniku jsou mimo jiné další podniky a organizace, které jsou ve vzájemném konfliktu. Tento konflikt je nevyhnutelným důsledkem konkurence ve využívání omezených zdrojů, moci a vlivu. Je zdrojem příležitostí zvláště tehdy, je-li možné konflikt přesně vymezit a naložit s ním způsobem, který uvolňuje napětí a umožňuje uspokojit maximum zájmů zúčastněných subjektů. Reakce podniku na konflikt může být jak institucionální, tak behaviorální. Cílem institucionálních změn je zvýšit efektivnost podniku změnou organizačních rolí, právních závazků, komunikačního systému, motivačního systému a podobných charakteristik. Je nutné, aby paralelně probíhala změna v chování cestou změn postojů, hodnot, norem a kultury jednotlivých zájmových skupin. Reagovat na konflikt vyžaduje od pracovníků podniku schopnosti v následujících oblastech:

- analytické – formulovat klíčové problémy, kterým podnik čelí,
- stanovení cílů – mít jasné cíle ve smyslu preferovaného budoucího stavu,
- inovace – odvodit vhodné strategie v netradičních formách vedoucí k dosažení požadovaného cílového stavu,
- celopodnikového pohledu – být schopen vnímat podnik jako celek s jeho zdroji i příležitostmi,
- funkcionální – vyvinout a realizovat programy pro jednotlivé funkcionální oblasti podniku,
- monitorování – hodnotit změny ve vnějším prostředí podniku, jejich vliv na podnik a důsledky, které vyvolají možné zásahy podniku,
- propojení – nastolit produktivní vztahy s ostatními subjekty, jejichž činnost je relevantní při dosahování podnikových cílů.

Schopnosti ve výše uvedených oblastech jsou pouhým předpokladem pro reakci podniku na konflikty v turbulentním prostředí. Způsob, který přináší řešení, je tzv. action-learning = proces, v němž se jednotliví účastníci nebo celé zájmové skupiny vzájemně podporují a nasměřovávají k pochopení překážek rozvoje podniku a experimentují s možnostmi k jejich překonání.

Jak už bylo uvedeno, podniky jsou pod neustálým vlivem faktorů vnějšího prostředí a působení ostatních podniků a organizací. Z tohoto důvodu musí pod-

niky vědět o tom, co se v jejich vnějším prostředí děje, a naučit se chovat nebo adaptovat své chování tak, aby mohly tok informací z vnějšku přijímat a zpracovávat. Takovéto učení není mechanistické, jak by se mohlo zdát z analogie kybernetiky, ale musí zahrnovat změnu podnikové kultury, tzn. přijetí možnosti, že dlouho a hluboce sdílené názory a modely chování lze změnit. Podniky, které se změně kultury brání, obvykle zdůrazňují kontinuitu, konzistenci a stabilitu s cílem udržovat status quo. Jsou-li takovéto podniky vystaveny turbulentnímu prostředí, nejsou po čase schopny řešit nesoulad mezi svým vnitřním a vnějším prostředím.

Aplikace teorie organizace jako learning systému způsobila významný posun v orientaci podniků: cílově orientovaná racionálnost je nahrazována postupem, který klade důraz na potřebu využití kreativní spolupráce a rozvoj kontextuálních vztahů, tj. action learning.

Primárním úkolem manažera se stává vytváření prostoru pro learning a to prostřednictvím následujících tří postupů:

- informované a efektivní rozhodování cestou změn podnikové kultury,
- systematická reflexe teorie a praxe, která umožňuje opakované learning napříč spektrem podobných problémů,
- profesní rozvoj.

Prospektivní a proaktivní myšlení se odráží ve vizi podniku, která je rámcem k iniciování inovačních sub-procesů. Ty by měly zahrnovat jak požadovaný budoucí stav společnosti, tak závazek dosáhnout právě tohoto stavu, a ne nějakého jiného, méně uspokojivého.

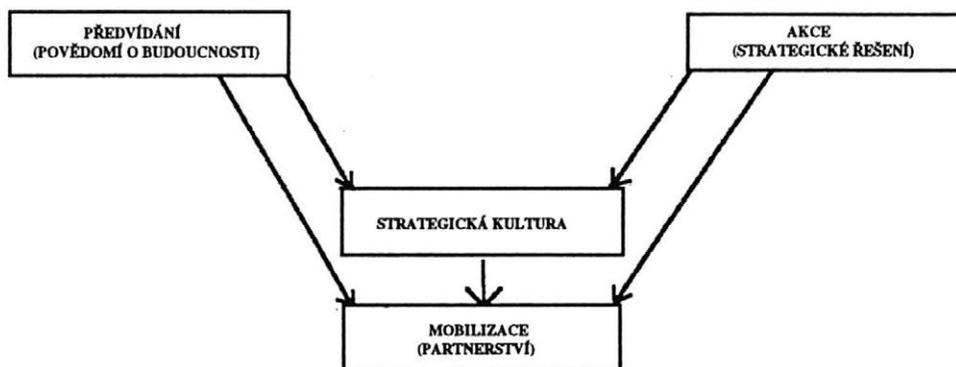

Schéma uvádí strategickou kulturu jako pivot spojující „Předvídání – Akci – Mobilizaci“: funkce moderní společnosti. G o d e t³⁾ zdůvodňuje její nutnost:

- akcelerací technologických, ekonomických a společenských změn, která si vynutila formulaci dlouhodobých vizí,

- faktory netečnosti (způsobující časové zpoždění), které jsou inherentně obsaženy ve strukturách i v chování.

Prospektivní přístup proto vyžaduje:

- aplikaci principů strategického řízení zahrnujících i monitorování změn ve vnějším prostředí a využití informací o změnách při definování budoucího stavu,
- navazování partnerských vztahů, neboť žádný subjekt nemůže v turbulentním prostředí existovat sám o sobě.

*Ing. Ivana T i c h á ,
katedra řízení PEF, Vysoká škola zemědělská, Praha, Česká republika*

3) G o d e t , M.: Effective Strategic Management: The Prospective Approach. Technology Analysis and Strategic Management 1989, č. 1

POPULACE A VÝVOJ LIDSTVA SE ZVLÁŠTNÍM ZŘETELEM NA PODVÝŽIVU A NEMOCE V ROZVOJOVÝCH ZEMÍCH

V září 1994 se konala v egyptské Káhiře Mezinárodní konference o populaci a rozvoji (ICPD 94), zabývající se mimořádně závažnými globálními problémy vývoje a stavu lidské populace.

Tato stať v souvislosti s citovanou konferencí reaguje na některé diskutované problémy, tj. vývoj počtu obyvatel světa, podvýživa a nemoce, zužující zvláště rozvojové země a venkovské obyvatelstvo.

POPULAČNÍ TRENDY

Rozdílné výhledy pro industrializované a rozvojové země jsou zcela evidentní; v roce 1990 žilo z 5,3 mld. obyvatel světa 4,1 mld. (77 %) v rozvojovém světě, 1,2 mld. obývalo průmyslové země (tab. I).

Rozdíl v tempu růstu počtu obyvatel průmyslových a rozvojových zemí je dramatický. Zatímco růst populace v průmyslových zemích byl poměrně mírný, asi 15 % během let 1970–1990, ve stejném období vzrostla populace v rozvojových zemích téměř o 55 % (z 2,65 mld. na 4,1 mld.). Rozdíl se samozřejmě zvětší do roku 2025, kdy počet obyvatel v průmyslových zemích je odhadován na 1,35 mld. a v rozvojových zemích na 7,15 mld. (okolo 84 % světové populace).

Tato exploze populačního růstu v rozvojových zemích je snadno vysvětlitelná, neboť před II. světovou válkou jak porodnost, tak úmrtnost byly v těchto zemích vysoké, ovšem rychlé zlepšení zdravotní péče a hygieny způsobily prudký pokles úmrtnosti, zatímco porodnost zůstala vysoká. Velké rozdíly ve věkové struktuře populace v průmyslových a rozvojových zemích pomáhají objasnit předpokládané šíření populační nerovnosti.

Ve vyspělých zemích je počet lidí v každé věkové skupině zhruba stejný, s malým vybočením u poválečné generace, která je nyní 30–45 let stará. V rozvojových zemích je daleko více lidí v mladých věkových skupinách, které zvětšují počty dětí každoročně narozených, takže řetězově rostoucí počet žen v plodném věku rodí další děti¹⁾.

Během posledních dekád se opatření zaměřila na omezení populačního tempa růstu v rozvojových zemích; v mnoha regionech toto úsilí bylo relativně úspěšné,

1) World Resources 1990–91, s. 51–55

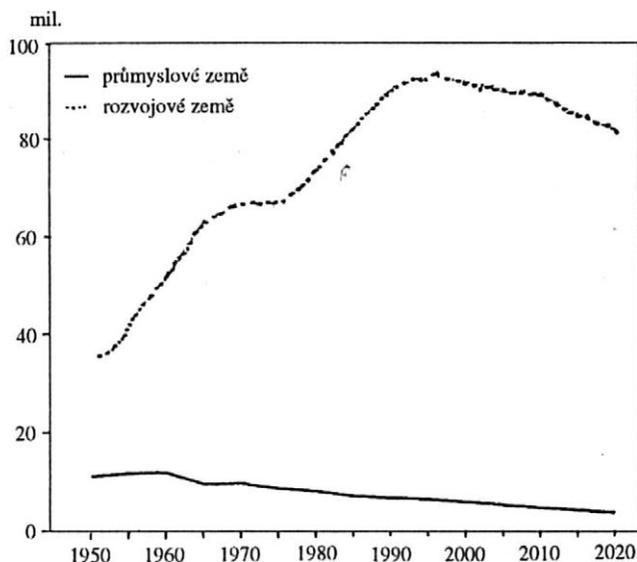
I. Počet a tempa růstu počtu obyvatel podle regionů v letech 1950–2025

	Počet obyvatel, mil.				
	1950	1970	1990	2000	2025
Svět celkem	2 516	3 698	5 292	6 261	8 504
průmyslové země	832	1 049	1 207	1 264	1 354
rozvojové země	1 684	2 649	4 086	4 997	7 150
Afrika	222	362	642	867	1 597
Severní Amerika	166	226	276	295	332
Latinská Amerika	166	286	448	538	757
Asie	1 377	2 102	3 113	3 713	4 912
Evropa	393	460	498	510	515
Oceánie	13	19	26	30	38
Bývalý SSSR	180	243	289	308	352
	Tempa růstu světové populace, %				
	1950	1970	1990	2000	2025
Svět celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
průmyslové země	33,1	28,4	22,8	20,2	15,9
rozvojové země	66,9	71,6	77,2	79,8	84,1
Afrika	8,8	9,8	12,1	13,8	18,8
Severní Amerika	6,6	6,1	5,2	4,7	3,9
Latinská Amerika	6,6	7,7	8,5	8,6	8,9
Asie	54,7	56,8	58,8	59,3	57,8
Evropa	15,6	12,4	9,4	8,1	6,1
Oceánie	0,5	0,5	0,5	0,5	0,4
Bývalý SSSR	7,2	6,6	5,5	4,9	4,1

Pramen: World Population Prospects 1990. UN, New York 1991, s. 226–233, 244–245, 252–255, 264–265, 274–275, 582–583

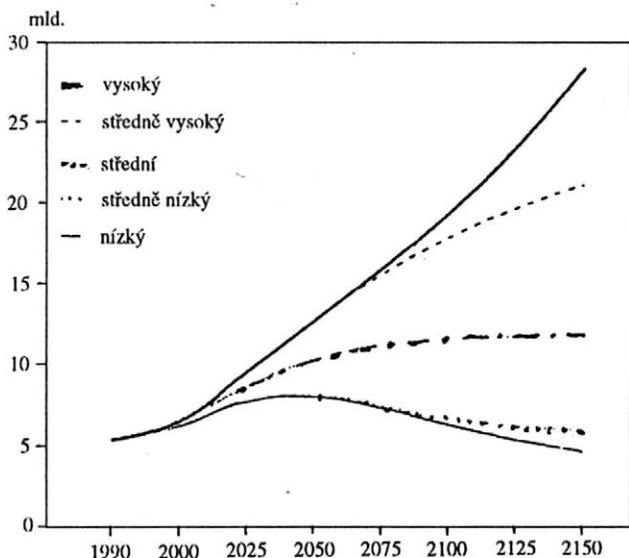
výjimkou byla Afrika, kde tempo růstu se od poloviny šedesátých let dále zvýšilo.

Klesající porodnost ovšem neodpovídá velkému pohybu uvnitř systému, tj. každá žena má sice méně dětí, ale mnohem více žen rodí. Do roku 2000 přibude každoročně k populaci rozvojových zemí přes 90 mil. lidí, tj. více než celá mexická populace (obr. 1). Potom bude zřejmě roční přírůstek obyvatel pomalu klesat a světová populace se pravděpodobně v roce 2100 ustálí na předvídaných 11,2 mld. (obr. 2, 3)²⁾.

1. Průměrný roční přírůstek obyvatel v letech 1950–2020

Pramen: World Population Prospect 1991. UN, United Nations Population Division, New York 1991, pp. 228–231

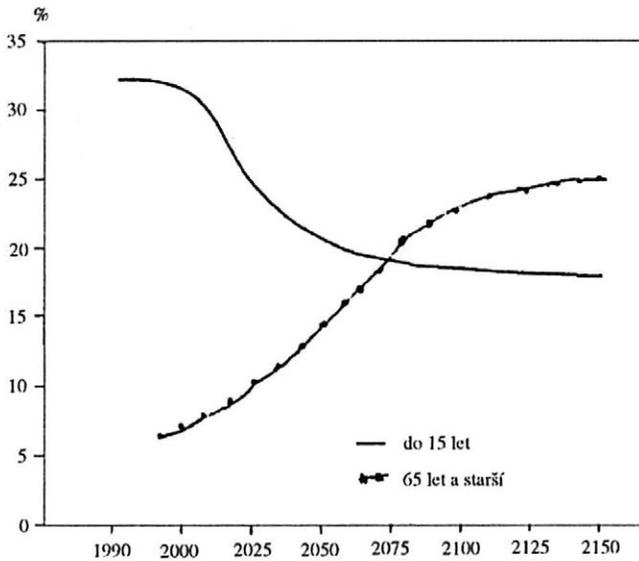
2. Odhad světové populace v letech 1990–2150

Pramen: Long-Range World Population Projection: Two Centuries of Population Growth, 1950–2150. UN, United Nations Population Division, New York, forthcoming, executive summary

Jak ukazuje obr. 4, celková plodnost v průmyslových zemích zůstala během osmdesátých let do roku 1992 zhruba na nebo pod 2 (plodnost je průměrný počet dětí, který žena porodí³⁾).

2) Long-Range World Population Projections: Two Centuries of Population Growth, 1950–2150. UN, N. Y., 1991

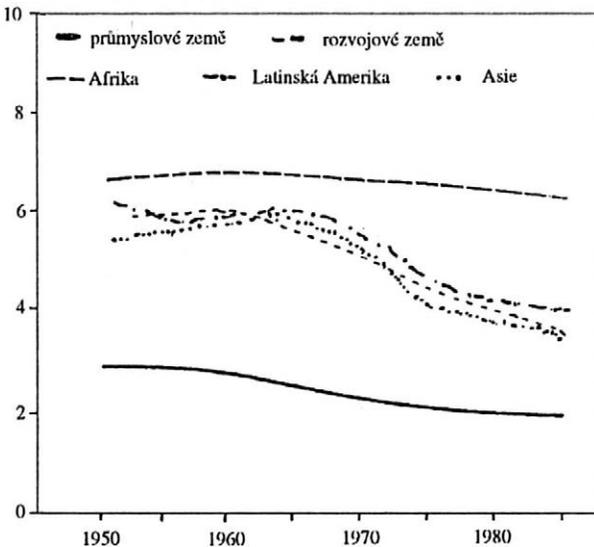
3) World Population Data Sheet. Population Reference Bureau, Washington D. C. 1992

3. Změny věkové struktury světové populace v letech 1990–2150

Pramen: Long-Range World Population Projection: Two Centuries of Population Growth, 1950–2150. UN, United Nations Population Division, New York, forthcoming, executive summary

počet narozených dětí na 1 ženu

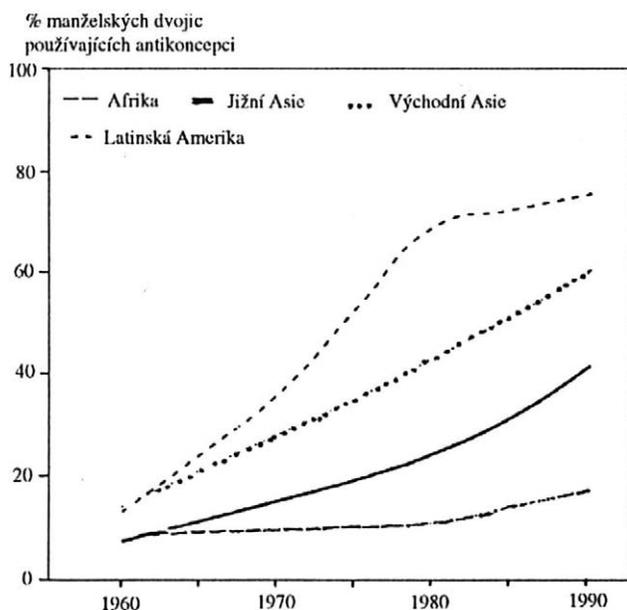
4. Plodnost žen v letech 1950–1985

Pramen: World Population Prospect 1990. UN, United Nations Population Division, New York 1991, pp. 176–193

V rozvojových zemích je situace rozdílná. V Asii proto, že čínský program kontroly plodnosti vyústil do celkové plodnosti 2,3; plodnost ve východní Asii se dramaticky zmenšila během posledních dvou dekad. Některé země v jižní a jihovýchodní Asii, zvláště Singapur, Thajsko, Indonésie, Srí Lanka a Indie, rovněž zaznamenaly významnou změnu. Plodnost v Latinské Americe sledovala stejný trend, ale v Africe od padesátých let zůstala prakticky nezměněná.

S velkým množstvím žen v plodném věku nebo do něho vstupující klesající trend porodnosti lze velice těžké udržet, pomocné populační programy v rozvojových zemích mohou hrát důležitou roli. Vzhledem k minulým investicím do populačním programů se odhaduje, že svět má již o 400 mil. lidí méně než by jinak měl a během příštího století bude mít asi o 4 mld. méně, než by měl bez takových programů⁴⁾.

Rostoucí efektivnost antikoncepce je důležitým faktorem v poklesu porodnosti v rozvojových zemích, nejmarkantněji v Asii a Latinské Americe. V Číně podle odhadu 71 % vdaných žen užívá antikoncepci (srovnatelné s Evropou) a procento je daleko vyšší než odhadnutých 44 % ve zbytku rozvojového světa. Antikoncepce je nyní široce užívaná mezi vdanými ženami v rychle se industrializujících zemích jako je Thajsko (68 %), Korejská republika (77 %), Tchajwan (78 %) a Brazílie (66 %), dosud je však zřídka užívána v mnohých afrických zemích (obr. 5).

5. Trendy užívání antikoncepce v rozvojových zemích v letech 1960–1990

Pramen: Merrick, T.: U. S. Population Assistance: A Continued Priority for the 1990s? Population Reference Bureau, Washington, D. C. 1991, p. 17
 Pozn.: Jižní Asie včetně Afghánistánu, Bangladéše, Buthanu, Indie, Iráku, Malediv, Nepálu, Pakistánu a Srí Lanky. Východní Asie včetně Číny, Hongkongu, Koreje, Macaa a Mongolska

Obecně platí, že investice ve prospěch žen (vzdělání, zdravotní a kulturní investice aj.) může mít rozhodující účinek na populaci a zdravotní trendy. V Thajsku dosáhla gramotnost žen 90 %, zároveň se výrazně snížila plodnost a tempo růstu populace kleslo na 1,5 % ročně.

4) B o n g a a r t s , J.: The Demographic Impact of Family Planning Programs. Studies in Family Planning, Vol. 6, 1990, No. 6

Některé státy si začaly uvědomovat, že i postoje mužů jsou zásadně důležité při výchově pro plánování rodiny. Korejská republika se začala v sedmdesátých letech zaměřovat na muže a počet odpovědných mužů za plánování rodiny od té doby výrazně stoupl.

TRENDY ZDRAVÍ

Nejzřetelnější míra lidského zdraví – délka života a úmrtnost dětí – ukazuje během několika minulých dekád zlepšení ve všech rozvojových regionech (ale nikoliv ve všech zemích). Redukce úmrtnosti u kojenců a ve věku pod pět let byla ve všech geografických regionech značná, v rozvojových zemích klesla o třetinu (tab. II a III).

V absolutních číslech nicméně zůstávají velké kontrasty u lidí nejchudších a nejbohatších národů. V Africe je nyní úmrtnost dětí pod pět let zhruba 147 z 1 000 narozených, což je téměř 15krát vyšší než ve Spojených státech a Kanadě.

Znečišťování životního prostředí (chemická kontaminace potravin, znečištění vzduchu, nebezpečný odpad, ionizující radiace) představuje mimořádné nebezpečí pro lidské zdraví. Navíc v rozvojovém světě podvýživa, nevhodné vodní

II. Úmrtnost dětí ve věku do pěti let podle regionů v letech 1965–1990

	Úmrtnost dětí do věku 5 let ¹⁾					Změna v % 1965–70 : 1985–90
	1965–70	1970–75	1975–80	1980–85	1985–90	
Svět celkem	161	144	131	118	105	-35
průmyslové země	32	26	24	19	17	-47
rozvojové země	184	164	149	134	119	-35
Afrika	261	233	203	182	163	-38
Severní Amerika	26	21	17	13	11	-58
Latinská Amerika	131	115	99	88	78	-40
Asie	171	151	139	124	108	-37
Evropa	35	28	22	17	15	-57
Oceánie	67	52	47	40	33	-51
Bývalý SSSR	36	34	37	31	27	-25

Pramen: Mortality of Children Under Age 5: World Estimated and Projections 1950–2025. U. N., New York, 1988, s. 30–35

1) Úmrtnost dětí ve věku do pěti let je definovaná jako počet úmrtí dětí do pěti let na 1 000 živě narozených za rok – v tab. průměr pro každé pětileté období

zdroje, špatné hygienické návyky a přelidnění, to vše přispívá k výskytu řady chorob.

Chemické, průmyslové a atomové nehody znamenají potenciálně vážné ohrožení zdraví. Nejtragičtější z minulých událostí byla chemická katastrofa v Bhopálu v Indii a atomová katastrofa v Černobyli v bývalém SSSR. Celkově se odhaduje, že se ročně přihodí víc než 200 vážných chemických nehod v průmyslových zemích.

Otrava pesticidy je v rozvojových zemích velkým zdravotním problémem. Světová zdravotnická organizace (WHO) odhaduje, že ve světě se vyskytne ročně více než milion otrav pesticidy s více než 20 tis. úmrtí.

V polovině osmdesátých let zemřelo okolo 48 mil. lidí, z toho 11 mil. lidí z rozvinutých zemí a asi 37 mil. z rozvojového světa. Tři čtvrtiny všech úmrtí ve vyspělých zemích byly způsobeny nemocemi oběhového systému (54 %) a rakovinou (21 %).

Statistiky z rozvojového světa jsou často nedostupné nebo nespolehlivé, z dostupných dat a nepřímých metod WHO odhadla, že z téměř 37 mil. lidí (23,3 mil. dospělých a 13,5 mil. dětí), kteří zemřeli v rozvojových zemích v roce 1985, 44 % (16 mil.) zemřelo na infekční a parazitické choroby (tab. IV).

V polovině osmdesátých let z celkového počtu zemřelých bylo dětí do pěti let v rozvojových zemích téměř 37 % (13,5 mil.), ve srovnání se 3 % v rozvinutých

III. Úmrtnost kojenců podle regionů v letech 1965–1990

	Úmrtnost kojenců ¹⁾					Změna v %
	1965–70	1970–75	1975–80	1980–85	1985–90	1965–70 : 1985–90
Svět celkem	102	93	86	79	70	-31
průmyslové země	26	22	19	16	15	-42
rozvojové země	116	105	97	89	78	-33
Afrika	149	137	126	116	103	-31
Severní Amerika	22	18	14	11	10	-55
Latinská Amerika	91	81	70	61	54	-41
Asie	110	99	91	83	72	-35
Evropa	30	24	19	15	13	-57
Oceánie	48	41	35	30	26	-46
Bývalý SSSR	26	26	28	26	24	-8

Pramen: World Population Prospects: 1990 on Diskette. U. N. New York, 1991

1) Úmrtnost kojenců je definována jako počet úmrtí kojenců do jednoho roku na 1 000 živě narozených za rok – v tab. průměr pro každé pětileté období

IV. Odhad příčin úmrtí dospělých a dětí ve věku nad pět let v průmyslových a rozvojových zemích v polovině 80. let

Příčina úmrtí	Počet úmrtí (tis.)	
	průmyslové země	rozvojové země
Infekční a parazitická onemocnění	506	6 500
průjmová onemocnění	X	1 000
tuberkulóza	40	2 700
akutní onemocnění dýchacích cest	368	2 000
malárie	X	250
schistosomiasis	X	200
Chronické plicní onemocnění	385	2 300
Nemoci oběhového systému a jiné degenerativní nemoci (nemoci srdce, mozku, diabetes)	5 930	6 500
Rakovina	2 293	2 500
Ostatní	1 931	5 500
Všechny příčiny	11 045	23 300

Pramen: Lopez, A. D.: Causes of Death: An Assessment of Global Patterns of Mortality Around 1985. World Health Statistics Quarterly, Vol. 43, 1990, No. 2, pp. 93, 98

X = nezjištěno

zemích. Pro rok 1990 WHO odhadla, že v rozvojových zemích zemřelo kolem 12,9 mil. dětí, infekční a parazitické choroby z toho zabily okolo 9,8 mil. dětí před pátými narozeninami. Nejobvyklejší příčiny smrti v rozvojových zemích jsou infekce dýchacích cest, novorozenecké a poporodní komplikace a průjem⁵⁾.

Boj proti některým chorobám vykazuje menší pokrok, např. výskyt rakoviny (příčina více než 20 % úmrtí v rozvinutých zemích) je vzestupný, protože vzrůstá průměrný věk populace, zlepšuje se zdravotní kontrola a vzrůstá spotřeba tabáku.

Onemocnění AIDS, poprvé diagnostikované v roce 1981, se stalo velkým světovým zdravotním problémem; asi u 15–20 % těch, kteří jsou nakaženi virem HIV, se vyvine AIDS do 5 let, do 10 let asi u 50 % nakažených. Do roku 1990 odhadem asi 5–10 mil. lidí bylo celosvětově nakaženo virem HIV, z toho asi polovina v subsaharské Africe a polovina v Evropě a Severní Americe; kolem 600 tis. klinických případů AIDS se vyskytlo u dospělých. Očekává se, že koncem století dosáhne počet případů několika milionů.

Mnoho parazitálních nemocí – těch, které jsou přenášeny jinými organismy – je velkým problémem rozvojového světa. Nejzávažnějšími nemocemi jsou malárie,

5) Global Estimates for Health Situation Assessment and Projections 1992. WHO, Geneva 1993

schistosomiasis (bilharzióza) a jiné nemoci jako lymphatic filariasis (lymfatická elefantíáza) a onchocerciasis (onchocerkóza).

Rozvojový program Spojených národů se od roku 1990 zaměřil na pokrok v oblasti lidského zdraví a gramotnosti. Obsahovou podstatou jeho vyjádření je ukazatel lidského rozvoje, který zařazuje země užívající kombinaci tří indikátorů – délky života, gramotnosti a životního standardu poměřovaných hrubým domácím produktem na obyvatele. Programy, které transformují ekonomický růst do vzdělání a zdravotní péče, jsou základem pro vytváření lepšího života.

Při hodnocení různých zemí OSN dospívá k několika závěrům:

- Nejeefektivnější způsob, jak udržet rozvoj lidstva, je růst doprovázený spravedlivým rozdělováním příjmů (případ Korejské republiky).
- I při absenci rychlého ekonomického růstu a spravedlivého rozdělení příjmů mohou země dosáhnout výrazného zlepšení v rozvoji pomocí dobře strukturovaných sociálních výdajů (Botswana, Malajsie a Srí Lanka).
- Dobře strukturované vládní sociální výdaje mohou vytvořit výrazné zlepšení v relativně krátké době nejen u zemí začínajících na nízkém stupni rozvoje.
- Propad v ekonomickém růstu může vážně narušit rozvoj společnosti (Kolumbie, Jamajka, Keňa a Zimbabwe).
- Cílené intervence vlády mohou však částečně pomoci udržet rozvoj společnosti během recesí a přírodních pohrom (Chile, Zimbabwe a Botswana).
- V zemích s ekonomickým růstem se rozvoj společnosti nemusí zlepšit, jestliže rozdělení příjmů je nerovnoměrné a sociální výdaje jsou nízké (Nigérie a Pákistán) nebo jestliže většinu bohatství si přivlastní ti, kterým se daří lépe (Brazílie).

Dětské zdraví je pro vývoj světové populace mimořádně důležité. Celkem 1,7 mld. dětí pod 15 let, které dnes žijí na světě, reprezentuje 32 % populace; 82 % těchto dětí (1,4 mld.) žije v rozvojovém světě (např. generace roku 1990 s 1,5 mld. novorozeňat je z 90 % soustředěna v rozvojových zemích). Právě zde velký počet dětí ještě umírá podvýživou a nemocemi, způsobenými nevhodnou pitnou vodou, špatnou hygienou a jinými nemocemi ze špatného životního prostředí – téměř všechna úmrtí dětí ve věku do pěti let (97 %) a úmrtí matek (99 %) jsou v rozvojových zemích⁶⁾.

Děti jako nejzranitelnější členové lidské komunity jsou nejvíce vystaveny nemocem a stresu z životního prostředí; jejich dlouhodobý zdravotní stav závisí na udržitelné schopnosti zdrojů země podpořit tuto stále se rozšiřující populaci. Na formální úrovni roste poznání, že společnost má zodpovědnost nejen k současným, ale i budoucím občanům. Na Světovém summitu o dětech, organizovaném Spojenými národy v roce 1990, představitelé 71 zemí se zavázali podporovat

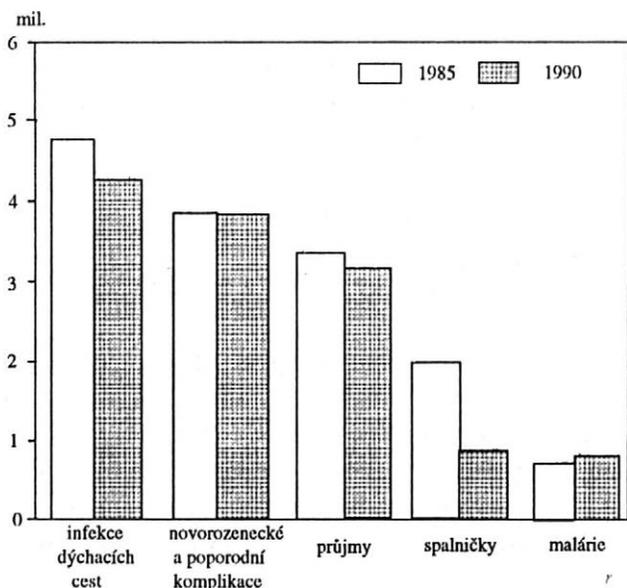
6) The State of World Children. Oxford University Press, N. Y. 1992

přežití, ochranu a rozvoj současné generace dětí a všechny budoucí generace. Blaho budoucích generací, včetně dětí již narozených, by mělo být implicitně vzato v úvahu při politickém rozhodování.

Celosvětově bylo dosaženo jistého pokroku, roční počet úmrtí dětí do pěti let poklesl v období mezi roky 1965–1970 a 1985–1990 o 4,7 mil., také zdravotní stav dětí v rozvojových zemích se poněkud zlepšil. Ve stejném období klesla novorozenecká úmrtnost o 33 %, v rozvojových zemích ze 116 na 1 000 narozených dětí na 78 (tab. III), úmrtnost dětí do pěti let věku ukazuje podobný trend: 35% redukci, ze 184 na 119 úmrtí na 1 000 dětí. Ve vyspělých zemích ve stejné kategorii dětí klesla úmrtnost o 47 %, z 32 na 1 000 živě narozených dětí na 17 (tab. II). V rozvojových zemích 37 % ze všech úmrtí jsou děti do sedmi let, ve vyspělých 3 %. Dítě narozené v rozvojové zemi má sedmkrát větší hrozbu zemřít před svými prvními narozeninami než dítě narozené ve průmyslové zemi. Rozdíly v dětské úmrtnosti v rozvojových zemích se zvětšují, na začátku šedesátých let mezi nejhoršími a nejlepšími skupinami byly 7 : 1, za začátku osmdesátých let vzrostly na 15 : 1.

V rozvojovém světě v roce 1990 zemřelo 12,9 mil. dětí ve věku do pěti let (51 %) – více než 35 tis. denně – na nemoce, které se vyskytují i v rozvinutých zemích, jinými slovy, tyto děti zemřely na nemoce, pro které prevence i léčení jsou objektivně medicínsky dostupné (obr. 6).

Koncem sedmdesátých let se mezinárodní společenství silně začala angažovat v realizaci očkování dětí na celém světě proti šesti hlavním dětským nemocem:

6. Odhad příčin úmrtí dětí do pěti let v rozvojových zemích v letech 1985 a 1990

Pramen: Global Estimates for Health Situation Assessment and Projection 1992. WHO, Division of Epidemiological Surveillance and Health Situation and Trend Assessment, Geneva, forthcoming

Pozn.: WHO vyčíslila počet úmrtí na kombinaci průjmů a spalniček v roce 1985 na 400 mil. a v roce 1990 na 180 mil.

Perinatální úmrtí jsou úmrtí čtyři týdny před narozením do jednoho měsíce po narození; novorozenecká úmrtí jsou úmrtí po jednom měsíci od narození

spalničkám, tyfu, černému kašli, tetanu, obrně a tuberkulóze. Dnes průměrná úroveň očkování dětí v rozvojových zemích dosahuje 80 % pro všechny nemoce, které lze očkovat vyjma spalniček (78 %) a novorozeneckého tetanu (který vyžaduje očkování žen). UNICEF odhaduje, že tyto úspěchy odvracejí každý rok smrt nejméně 2,5 mil. dětí. Navzdory tomuto pokroku více než 2,1 mil. dětí zemřelo v roce 1990 na choroby, léčitelné preventivně pomocí vakcín. Další rozšiřování vakcinace nebude dále snadné, hlavně pro nejchudší rodiny, u kterých nemoci a podvýživa existují společně a jsou fatální. Mezinárodní společenství se zaměřilo na to, aby do roku 2000 u 90 % populace redukovalo úmrť na spalničky o 95 % a úplně vyřadilo tetanus a obrnu.

Jinou úspěšnou kapitolou je téměř úplné vymýcení obrny v Americe. V roce 1985 bilaterální, multilaterální a soukromé dobrovolné organizace se spojily s Pan American Health Organization v interní kampani zbavit polokouli obrny. Kampaň zahrnuje velký rozsah očkování, zvýšený dohled na přenos, kdykoliv se objeví nový případ.

U přibližně 40 % světové populace hrozí riziko malárie, která se vyskytuje ve více než 100 zemích. Největší výskyt je v subsaharské Africe, kde často více než 50 % populace ve venkovských oblastech je nakaženo.

PODVÝŽIVA

Podle odhadu UNICEF více než třetina dětí z rozvojových zemích pod pět let věku (vyjma Číny) je podvyživených⁷⁾. Z těchto 15 mil. dětí přinejmenším jedno ze šesti (25 mil.) je silně podvyživeno. Většina z těchto podvyživených dětí žije v Asii (bez Číny), tj. 60 % , 80 % i s Čínou. V subsaharské Africe se výskyt podvýživy zvyšuje.

Jak často je podvýživa bezprostřední příčina smrti, není známo, UNICEF⁸⁾ odhaduje, že je to přibližně 1/3 dětských úmrtí. V Latinské Americe se ukazuje, že je příčinou více než poloviny dětských úmrtí.

Podvýživa může snížit dětskou imunitu; dítě je více vnímavé vůči nemocem jako je průjem, spalničky a nemoci dýchacích cest. Tyto nemoci zmenšují chuť k jídlu, způsobují ztráty živných látek, mění tělesný metabolismus a vyúsťují v nevhodný dietní program a další podvýživu. Spojení podvýživy a infekce je nejobvyklejší zdravotní problém v rozvojovém světě.

Často cyklus začíná ještě dříve, tj. když podvyživené ženy rodí děti, jejichž porodní váha je nízká (2 500 g a méně). Podle odhadu asi 350 mil. žen má

7) A Global Regional and Country Assessment of Child Malnutrition. UN Children's Fund. N. Y. 1991

8) Strategy for Improved Nutrition of Children and Women in Developing Countries. UNICEF, N. Y. 1991

anémii, způsobenou podvýživou, které, pokud nezemřou při porodu, mají příliš drobné děti, jež neprospívají. 12–15 % všech dětí v rozvojových zemích se rodí s nízkou porodní váhou a tyto děti činí 30–40 % všech kojeneckých úmrtí.

V roce 1980 v Latinské Americe mělo téměř jedno z deseti dětí nízkou porodní váhu, která byla faktorem v 78 % časných poporodních úmrtí (tj. úmrtí v prvním týdnu života). Způsoby, jak zredukovat nízkou porodní váhu – zlepšení výživy u žen a dívek, více potravy a odpočinek při těhotenství a vzrůstající odstup mezi porody – by logicky mohlo značně zmenšit kojeneckou úmrtnost.

Mezinárodní společenství se zavázala zmírnit výskyt silné a mírné podvýživy na poměr 1 : 1 do roku 2000. Aby tento cíl byl dosažen, rodiče a místní zdravotničtí pracovníci musejí podávat základní informace o výživě a být vedeni k monitorování dětského růstu. Dva jiné rozšířené problémy výživy, nedostatek vitamínu A a jódu, rovněž vyžadují pozornost, neboť 40 mil. dětí pod 5 let trpí nedostatkem vitamínu A. Každý rok 250 tis. dětí oslepne působením nemoci, 250 tis. má svůj zrak částečně poškozen a přinejmenším 100 tis. jich zemře do několika týdnů po onemocnění. Nedostatek vitamínu A je spojen i s jinými nemocemi včetně průjmu a infekce dýchacích cest. Dodávání vitamínu A zmenšilo úmrtnost spojenou se spalničkami až o 50 %. Zvýšením hladiny vitamínu A buď doplňováním, nebo změnami v dietě se očekává každoročně záchrana zraku 250–500 tis. dětí v rozvojových zemích a životů milionů dětí. Největší vliv na omezení nedostatku vitamínu A má spotřeba potravin bohatých na tento vitamín, jako je zelenina se zelenými listy a žluté plody.

Jako výsledek nedostatku jódu (IDD) je 200–300 mil. lidí postiženo strumou, 20 mil. mentální retardací a při nejmenším 6 mil. kretenismem. IDD je nejběžnější v horských a povodňových oblastech; jestliže je jód vymýván z půdy, trpí celé komunity a nejvíce jsou postiženy děti. Bez jódu jsou malého vzrůstu, opožděné, apatické a neschopné normálního vývoje, řeči a mají špatný sluch⁹⁾.

Žádný přímý vztah mezi stavem společnosti, tj. zdravím, blahobytem a tvůrčím potenciálem není. I když čísla o úmrtnosti ukazují jen nejkrajnější výsledky nemocnosti a úmrtí, označují také rozsah zdravotních problémů ve světové populaci a zvláště v rozvojových zemích. Velké zdravotní problémy zřejmě mohou ovlivnit produktivitu a rozvojový potenciál daného státu. Úmrtnost jak kojenecká, tak dětí pod pět let odráží úroveň výživy (zvláště mezi těhotnými ženami, kojenci a dětmi), vzdělání (zvláště ženská gramotnost), všeobecnou ekonomickou úroveň a přístup ke zdravotní službě.

Redukce dětské úmrtnosti může být dosažena pomocí širokého sociálního a ekonomického rozvoje nebo pomocí cílených zásahů.

9) Child Survival 1985–1990. A Sixth Report to Congress on the USAID Program. U. S. AID, Washington D. C. 1991

Za prvé, redukce dětských úmrtí zpomaluje populační růst. Změna vysoké úmrtnosti či nízké plodnosti není zřejmá, dokud úmrtnost dětí pod pět let neklesne na 150 až 100 úmrtí na 1 000 porodů.

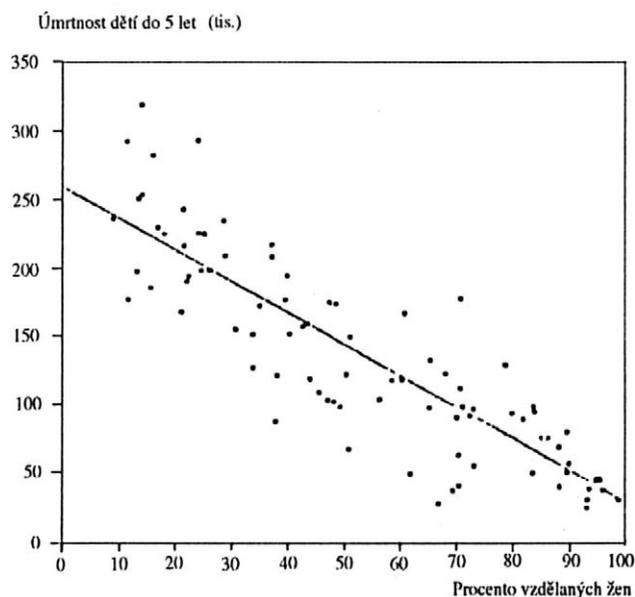
Za druhé, podmínky životního prostředí jsou příčinou nemocnosti dětí. K opatřením, která musí být podniknuta proti chudobě, nemocnosti a degradaci životního prostředí, patří vhodné vodní zdroje, zdravotnická zařízení, zavlažování i v malém měřítku.

Za třetí, zdravé děti, které dorostou ve zdravé dospělé, jsou schopny přispívat k produktivitě svých obcí a zemí a rovněž také předat pozitivní zdravotnické praktiky příští generaci.

SOCIÁLNĚ-ZDRAVOTNÍ PROBLÉMY

Podle odhadu tři čtvrtiny zdravotní péče se vykonávají doma, kde ženy, zvláště v roli matky, všeobecně mají zodpovědnost za zdraví a výživu svých rodin.

Vzdělání žen je úzce spjato s dětským zdravím; pokud je zdraví měřeno čísly kojenecké a dětské úmrtnosti nebo stavem dětské výživy, ukazuje se vztah mezi ženskou gramotností a dětskou úmrtností (studie 28 zemí ukazuje téměř shodný inverzní vztah mezi dětskou úmrtností a mateřským vzděláním). Ženské vzdělání může zlepšit dětské zdraví rozličnými způsoby: vzrůstající využití zdravotnických služeb a lepší znalost v oboru výživy, více možností rozhodovat v rodině a obci, větší možnost a větší ekonomická síla. Ženy s vyšší úrovní vzdělání spíše plánují své rodiny a tak vzrůstá odstup mezi porody a ten redukuje nejvyšší rizikový faktor úmrtnosti (obr. 7).

7. Úmrtnost dětí do pěti let v závislosti na vzdělání žen

Pramen: Population and Human Development

Pozn.: Graf zahrnuje údaje 84 rozvojových zemí

Vzrůstající vzdělání matek je často spojeno s vyšší vzdělaností úrovní otců, vyšším rodinným příjmem, dostupností vody a hygieny a dostupností jiných zdravotních činitelů – všechny faktory, které mají tendenci být spojovány se zlepšením lidského zdraví. Čistý efekt jak matčina, tak otcova vzdělání pro zdraví je těžké přesně určit. Vzdělání matek je při snižování kojenecké a dětské úmrtnosti odhadem dvakrát efektivnější než vzdělání otců. Není to nutně obsah vzdělání, ale matčin vzrůstající přístup k informacím, včetně zdravotnických¹⁰⁾.

Chudé venkovské ženy v rozvojových zemích často pracují 60 až 90 hodin týdně při sbírání dřeva, vody, pěstování plodin a vaření potravy, přispívají k rodinnému příjmu a pečují o děti. Pro tyto ženy jsou důležité postupy, které více zpřístupní očkování a aplikace rehabilitační terapie, což umožní zlepšit zdravotní stav dětí.

Téměř tři čtvrtiny výdajů na zdraví v rozvojových zemích jsou poskytovány městským nemocnicím, které provádějí drahou péči v západním stylu pro menšinu obyvatelstva. UNICEF odhaduje, že redukcí tohoto množství na 45 až 50 % celkových vládních výdajů na zdraví se uvolní dosti prostředků na jeden milion zdravotních pracovníků pro poskytování zdravotní služby nejchudší miliardě lidí v rozvojovém světě (převážně na venkově)¹¹⁾.

Znečištění vzduchu, dříve problém pouze v industrializovaných zemích, nyní ovlivňuje největší městská centra v rozvojových zemích (vysoký počet dopravních prostředků, jejich špatná údržba, růst průmyslu, absence efektivních regulátorů čistoty vzduchu, spalování dřevěného uhlí, dřeva a parafínu v rostoucí populaci slumů – všechny tyto faktory společně vytváří některá z nejspínavějších měst na světě¹²⁾.

V mnoha rozvojových zemích zdroje městské vody používané k pití, praní a vaření jsou ohroženy biologickým znečištěním odpadků z domácností a z jedovatých průmyslových odpadů. Jižní Amerika např. znečišťuje téměř 11krát více čerstvé vody na obyvatele než Evropa, protože se recykluje méně než 10 % odpadků.

ZÁVĚRY

Výrazný pokles kojenecké úmrtnosti v rozvinutých zemích nastal na začátku 20. století, primárně nikoliv jako výsledek pokroku v medicíně, ale jako přímý následek zlepšení celkových životních podmínek, tj. lepší výživy, zlepšení hygieny, zdravotnických opatření a dobrovolné omezení porodnosti. Dnes je otáz-

10) The World's Women: 1970-1990. UN, N. Y. 1991

11) Urbanisation and Its Implications for Child Health: Potencial for Action. UN, WHO, Geneva 1988

12) Children and the Environment. UNEP and UNICEF, Nairobi 1990

ka, zda další pokles úmrtnosti ve světě, zvláště v rozvojovém, musí čekat na celkový ekonomický rozvoj nebo zda může být dosažen i preferenční realizací dohodnutých strategií lepšího dodávání potravin, vody, výchovy a zdravotní péče.

Posledních deset let WHO, UNICEF a jiné multilaterální organizace naléhaly na mezinárodní komunity, aby sledovaly agresivní strategii „dětského přežití“. Programy se zaměřily na prosazování rozsáhlého přijetí několika „technologí“ – tj. orální hydratační terapie, kojení, zlepšení metody při odstavení a očkování – a zlepšení přístupu k potravě, rodičovskému plánování a ženské gramotnosti.

„The World Summit for Children“ (zahrnující 157 zemí) v Declaration on the Survival, Protection and Development of Children přijal odpovědnost zredukovat do konce století dětskou úmrtnost o třetinu a podvýživu o polovinu. Světový summit potvrdil sílící světový konsensus, že zodpovědnost za děti je důležitá jednak sama o sobě a také jako investice do přežití planety.

V listopadu 1989 přijaly Spojené národy Konvenci o právech dítěte, která stanovuje standard pro dětské přežití, zdraví a výchovu (vzdělání) a hledá možnosti ochrany dětí, které jsou vykořisťovány, opuštěny a zneužity. Tím je deklarován i humánní princip – když se dítě narodí, má vyrůst ve zdravého a zdatného člověka.

Dosažení cílů světového summitu bude podle odhadu UNICEF stát přibližně 20 mld. USD ročně a bude vyjadřovat závazky jak od rozvojových bank, tak rozvinutých zemí.

Konference OSN o populaci a rozvoji 1994 v Káhiře soustředila hlavní pozornost na „udržení populačního růstu v žádoucích mezích“. V této souvislosti se nepředkládala alternativa rozvoj nebo antikoncepce, nýbrž obojí: chléb a pilulky. V emancipaci žen vidí Populační fond OSN jeden z nejdůležitějších prostředků, jak stimulovat ekonomické a sociální změny a zbrzdit populační růst v zájmu „trvalého rozvoje“. „Akční plán“ konference hodlá zavázat světové společenství v letech 1995–2015 k opatřením ve třech základních vzájemně propojených oblastech:

- Vzdělání (60 % z 960 mil. negramotných dospělých tvoří ženy a ze 130 mil. dětí, které nenavštěvují základní školu, připadá 70 % na dívky);
- Snižování úmrtnosti novorozeňat, matek a dětí (nejméně půl milionu žen – z nich 99 % v rozvojových zemích – umírá ročně v důsledku těhotenství, rizikových potratů a porodů, ačkoli téměř všem těmito úmrtím by se dalo zabránit. Úmrtnost matek je v rozvojových zemích až 50krát vyšší než ve většině vyspělých zemí);
- Zajištění všeobecného přístupu ke službám v oblasti plánovaného rodičovství. Moderní metody antikoncepce, i když se jejich používání od poloviny 60. let značně rozšířilo, jsou stále ještě nedostupné nejméně pro 350 mil. dvojic.

„Akční plán“ je rozsáhlý, odvážný, náročný – a drahý: náklady na jeho realizaci se mají zvyšovat odhadem z 13,2 mld. v roce 2000 na 17 mld. v roce 2010.

Hlavní myšlenky Akčního programu této konference, ovlivněné řadou protichůdných názorů i zájmů lze při složitosti nalézání konsensu definovat zhruba následovně:

- Bude-li program dodržen, světová populace k roku 2015 nepřekročí hranici 7,5 mld. obyvatel, což je střední hodnota ze tří prognóz OSN.
- Doporučení podléhají svrchovanému právu každé země, národním zákonům a respektování náboženských a etických hodnot a kulturního povědomí.
- Rodina je základní jednotkou společnosti, ale v různých zemích má různé formy.
- Myšlenka posíleného postavení žen je sama o sobě vysoce důležitým závěrem. Má zásadní důležitost pro hmatatelný pokrok. Ženy a muži se musejí podílet na produktivním životě a dělit se o odpovědnost za péči o děti a o domácnost. Vzdělání je jedním z nejdůležitějších prostředků pro posílení postavení žen. Země musejí odstranit co nejdříve nerovnoprávnost mezi muži a ženami.
- Vlády by měly respektovat kulturu původního obyvatelstva a umožnit jim přežít a prosperovat.
- Lidé mají reprodukční práva, jež zahrnují právo svobodně a odpovědně rozhodovat o počtu dětí, přestávkách mezi porody a jejich načasování.
- Všechny země by měly usilovat o to, aby byl všeobecně přístupný systém základní zdravotní a reprodukční péče, včetně služeb a poradenství v oblasti plánovaného rodičovství.
- Vlády by měly pomáhat ženám předcházet potratům, které nelze v žádném případě doporučovat jako metodu plánovaného rodičovství, ale v každém případě zajišťovat humánní ošetření a poradenství pro ženy, které se musely uchýlit k potratu. Vlády by si měly poradit s neprofesionálními potraty, které ohrožují veřejné zdraví. Není-li potrat v rozporu se zákony, měl by být bezpečný.
- Dospívající mládež by měla mít k dispozici spolehlivé poradenství o sexuálních záležitostech, ale odpovědnost za její vedení mají rodiče.
- Státy by se měly snažit do roku 2015 dosáhnout takové novorozeněcké úmrtnosti, jež by nepřesáhla počet 35 na 1 000 živě narozených dětí, a úmrtnosti dětí ve věku do pěti let, která by nepřekročila počet 45 na 1 000 živých dětí.
- Vlády musejí uznat životní důležitost sjednocování rodin při legální migraci; až dvě třetiny výdajů na program budou krýt rozvojové země, zbytek půjde z vnějších zdrojů.

*Doc. ing. Vladimír Jeníček, DrSc.,
Vysoká škola zemědělská, Praha, Česká republika*

INFORMACE O SEMINÁŘI K ZEMĚDĚLSKÉ REGIONÁLNÍ POLITICE

Ve dnech 4.–7. října 1994 se ve Zdislavicích u Benešova konal seminář orientovaný na problematiku zemědělské regionální politiky. Do programu byly vedle českých příspěvků zařazeny i referáty účastníků přihlášených ze zemí západní Evropy – Velké Británie, Nizozemí a Rakouska, z východoevropských zemí – Slovenska, Polska, Maďarska a Rumunska, a z USA.

Předmětem semináře byla výměna zkušeností z uplatňování regionální politiky v zemědělství jednotlivých zemí, především těch, kde její realizace je součástí ekonomického mechanismu spojeného s vyspělou tržní ekonomikou.

Seminář byl zaměřen na závažné okruhy otázek spojených s realizací regionální zemědělské politiky a to zejména:

- specifika zemědělské regionální politiky a opatření k její realizaci,
- formy zmírňování regionálních rozdílů za účelem utváření příznivějšího politického klimatu, především v problémových regionech se zhoršenými přírodními podmínkami a zaostávajícím ekonomickým rozvojem,
- míra účasti státu při podpoře mimoprodukčních funkcí zemědělství podmiňujících udržení plnohodnotného života na venkově, přirozený ráz krajiny, péči o životní prostředí apod.,
- formování subvenční politiky v zemědělství, harmonizace této politiky se státy EU,
- tvorba a využití kritérií pro hodnocení území, únosnost území z hlediska zemědělské výroby,

a řada dalších problémů, které vyplývají z rozdílného působení a vývoje přírodních, ekologických, sociálních a ekonomických podmínek regionů.

Z referátů vyplynulo, že je nutné regionální politiku orientovat na hospodářský rozvoj jednotlivých regionů s ohledem na jejich rozdílné možnosti s cílem především snížit ekonomické a sociální rozdíly mezi nimi a podpořit ty aktivity, které nejvýrazněji zajistí budoucí rozvoj regionu.

Zemědělská regionální politika by měla vymezit takovou regionální strategii, která by umožnila stanovit přijatelný rozměr zemědělství ve vazbě na výrobní a odbytové možnosti daného území, a to zejména s využitím vlastních zdrojů.

Z dosavadních zkušeností u nás i v zemích EU plyne, že v zájmu komplexnějšího rozvoje regionu je účelné podpořit restrukturalizaci výroby a zajistit určitou pestrost ekonomických aktivit ve venkovských regionech, neboť diverzifikovaná ekonomika je pro stabilitu osídlení a rozvoj regionu zejména v problémových oblastech důležitější než specializovaná ekonomika.

Zástupci z MZe ČR a VÚZE Praha seznámily přítomné s řadou opatření, která byla realizována pro uplatnění zemědělské regionální politiky. V uplynulém roce

byla provedena analýza území prostřednictvím navržených kritérií a zpracovány regionální programy vývoje na základě vymezených priorit a možností regionů. Ze strany MZe ČR byly v rámci dotační politiky vyhlášeny programy s regionálním dopadem.

Na nutnost dokonalého zmapování území podle kritérií užívaných s obdobným cílem upozornily i zástupci SR a Rakouska. Přednášející z Rakouska uvedli řadu opatření týkajících se regionální politiky, zejména v souvislosti se vstupem Rakouska do EU.

V příspěvku zástupce z Anglie kromě zhodnocení regionální politiky zazněly i kritické připomínky k průběhu ekonomické reformy (např. nevhodné opouštění řady vybudovaných hospodářských objektů nebo sporná efektivnost některých restitucí zemědělského majetku).

Přednášející z USA, Maďarska, Polska a Rumunska hodnotili důležitost regionálních aspektů zemědělské politiky ve svých zemích.

Nesporným přínosem semináře byla výměna názorů o regionální strategii, která by umožnila stanovit přijatelný rozměr zemědělství ve vazbě na výrobní a odbytové možnosti regionů, a to zejména s využitím vlastních zdrojů a péčí o ně.

Závěry semináře lze shrnout konstatováním, že systematická, regionálně diferencovaná hospodářská a sociální politika, založená na objektivním vícekritériálním hodnocení regionů, má v ekonomickém mechanismu zemí s vyspělou tržní ekonomikou nezastupitelné místo. Prostřednictvím účelné míry státních podpor zemědělská regionální politika přispívá ke zmírnění regionálních rozdílů a k utváření příznivějšího sociálně politického klimatu. Lze konstatovat, že práce, které byly provedeny za poslední období v ČR, jsou v intencích potřeb evropského vývoje regionální politiky v zemědělství.

S některými příspěvky se budou moci seznámit i čtenáři Zemědělské ekonomiky.

*Ing. Magdalena Hrabánková, CSc.,
Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, Praha. Česká republika*

INFORMACE

CZECH AGRICULTURAL UNIVERSITY PRAGUE

The Czech Agricultural University in Prague is rich in its history. It has given higher education to thousands of students over the period of almost ninety years of its existence and it can show outstanding results in educational activities, research work, advisory and expert services ever since 1906 when Czech Technical University opened its agricultural department, and 1952 when an independent Agricultural University was established. Many excellent scholars of European and world renown worked at the University during that time.

ORGANIZATION OF THE UNIVERSITY

The structure of the University does not differ from similar schools of higher learning worldwide. Various courses, subjects and lectures are offered at the faculties in the field of agriculture, forestry and related sciences. Theoretical studies are closely interconnected with the needs of practical farming. This is why the forms of study can take all possible shapes. Besides three types of degree courses the University runs various special courses and teach-ins.

The students can choose from four faculties: agronomy, agricultural economics and management, technical and forestry, and selected courses can overlap between the faculties and go even beyond the field of agriculture into related sciences. Besides the faculties, the University has a number of special departments and institutes which serve the whole of the University. The University Library has almost 120.000 books and 395 periodicals. They are readily available in the reading rooms. An inseparable part of the University is the College Farm at Lány and the Forestry Establishment at Kostelec nad Černými lesy (since 1934).

The University campus provides accommodation and catering to students and a sports centre is also available. The campus is situated at the outskirts of Prague, in romantic surroundings close to the protected sites of Divoká Šárka and Tiché údolí. Convenient public transport brings you quickly to the centre of Prague.

THE FACULTY OF AGRONOMY

The Faculty of Agronomy has in its study programme both the preparatory disciplines (such as botany, physiology, biochemistry, microbiology, etc.) and the agricultural subjects of general type (e. g. plant and animal nutrition, farming techniques, genetics and improvement, etc.) along with specific subjects (crop production, animal breeding, etc.).

The extensive scope of problems has called for subject specialization which results in six study courses which are supported by 17 specialized departments:

- general farming,
- crop farming,
- animal production,
- phytopathology and protection,
- horticulture,
- agriculture production quality and processing.

Although the faculty supports the relative freedom of subject choice within the study courses, the students are required to go through the theoretical elements in principal agricultural disciplines: Crop Science, Animal Science, Mechanization, Economics and Ecology. Compulsory subjects take 50 % of the course programme and the other half is taken by optional subjects (of which a half again are semi-compulsory subjects, i. e. eligible from compulsory groups of subjects).

The faculty offers all types of courses: bachelor degree (Bc), full-type university course (Ing.) and graduate course (PhD). The PhD-course study has been accredited in the fields of General Crop Production, Crop Protection, General Animal Science and Special Animal Science. Besides these courses, the faculty organises various short-term and long-term courses and lectures in selected subjects.

Faculty graduates are qualified for following jobs:

- technical, production and management activities in agricultural primary production and in the processing of farm products,
- jobs in advisory services,
- farm services,
- jobs in state administration,
- agricultural research and education.

Research activities are focussed on basic and applied research in the field of interest of the individual departments. Concentration of scientific disciplines in the faculty departments enables a complex approach to the problems and their solution. At the same time, international scientific cooperation with a number of universities abroad contributes to mutually beneficial development.

THE FACULTY OF ECONOMICS AND MANAGEMENT

The Faculty of Economics and Management produces specialists for agricultural technology processes, managers, economists, experts in finance, banking, insurance, informatics, entrepreneurship, trade and other services for agriculture and forestry. Besides ten specialized departments, the Faculty includes an advisory and training centre.

Currently, the Faculty offers two full-type university courses:

- management and economy,

- informatics.

The management and economics course is divided in two parts. The first three years are more or less compulsory subjects. This part is concluded by the 1st state examination. The other, special part in the fourth and fifth years consists of eight compulsory subjects and a number of optional subjects.

The Faculty offers a complete full-type university education as well as PhD courses of both internal and distance types and various forms of life-long education. The complete full-type university course takes five years.

There is also a bachelor-degree course in business and administration which takes three years. A special one-year course is designed for graduates from other faculties of the University and it is focussed on the management in agri-business, marketing in agriculture and financial management in agri-business.

The PhD course studies are offered in the fields of economics and management, data processing and mathematical modelling in agriculture. The PhD course can be both of day-study type and a distance study.

The Faculty graduates find jobs successfully in:

- advisory and software firms,
- financial, trading, designing and educational institutions and in various organizations of wide range of specialization.

The bachelor-degree course trains students for jobs in administration and management in smaller enterprises:

- management and running family farms,
- management, trade, book-keeping and finance.

Research work is mostly focussed on applied research. International cooperation is very intensive and besides cooperation with a number of European universities, the Faculty also cooperates with several universities in the United States.

THE TECHNICAL FACULTY

The Technical Faculty produces university graduates in the field of mechanical engineering, not only for agricultural primary production as was the case earlier, but also for the whole of the agro-food sector, including automobile transport, waste management and technology trade. Currently the faculty has ten departments.

The five-years study includes courses of compulsory and optional subjects. The faculty offers three courses which are supported by the faculty departments and specialized workshops:

- technical equipment operation,
- automobile transport management,
- technology and equipment for waste management.

The course in technical equipment operation is focussed on the operation of machinery and production equipment at the user's end. The course in automobile transport management is focussed on the management of operational, technical and economic activities in road and town transport (excluding rail transport). This is a new course, as well as the third course in which the students gain knowledge concerning various types of ecological and communal waste management operations and secondary raw material production of the environment in the town and the countryside.

The five-years courses are divided into two parts. The first part is a three-year study of theoretical subjects concluded by the first state examination. The second part is a specialized study which is partly shaped by the student himself so that his own interests match with the requirements of the faculty as well as with possibilities offered by other faculties of the University.

The tree-years bachelor degree course "Technology Trade" is focussed on training specialists in the field of advisory activities in sales and services for machinery, equipment and sets of equipment used in the agriculture and in related.

The PhD course studies are in the fields of technology of production processes, technology and mechanization in agriculture, automation and robotisation, power industry, quality and reliability of machinery and equipment, properties and processing of agricultural materials and farm products.

The Technical Faculty graduates find jobs in:

- agricultural, forestry and construction primary production,
- ecological and communal enterprises,
- service and maintenance/repair stations,
- supply and sales organizations,
- management of operational, technical and economic activities in road and town transport,
- environment protection institutions.

The faculty research work is aimed at both the basic and applied research which meets the demands of business. International cooperation is focussed namely at the exchange in the framework of the European Union and especially with universities and research institutions in the United Kingdom, Portugal, Germany and Poland.

THE FACULTY OF FORESTRY

Higher education in forestry had existed in Prague since 1919. In the mid-1960s the work of the Faculty of Forestry was discontinued and the revival of education in forestry in Prague came in 1990. Lecturing and research activities

are currently provided by the departments with an independent breeding station at Louňovice and Arboretum Peklov.

The Faculty of Forestry offers three degree courses:

- forestry engineering,
- landscape engineering,
- timber engineering.

The course in landscape engineering has two special branches: applied ecology and technical engineering.

All the tree study programmes are the same in the first two years and all subjects are compulsory. Beginning with the third year, the course programmes vary. The forestry and the timber engineering courses have all the remaining course subjects compulsory, while the course in landscape engineering has both compulsory and optional subjects. Students in all courses, however, can take additional recommended subjects.

Besides the full-type university courses the Faculty offers a bachelor degree course which takes three years but which is a closed-type course without a possibility for student to continue on a full-type course. This course is focussed at economic and administration services in forestry.

The PhD course studies are accredited in the following fields: Forest management, forest protection, economic forest lay-out, technology and mechanization in forestry, economics and management, ecology, applied and countryside ecology, plant anatomy and physiology, hydrology in agriculture and forestry, game keeping.

The forestry engineering course educates students for modern forestry management. Special attention is given to training specialists in the pollution-affected forest renovation.

The timber engineering course trains specialists for jobs in the pre-production and production branches of timber processing and its management.

The landscape engineering course prepares its students for the protection of soil, atmosphere and waters and for jobs connected with land-fund organization, anti-erosion measures, lay-out and revitalization of the water-management systems in the countryside.

Research work of the Faculty is focussed at biological and technical problems, both dealing with basic and applied research. International cooperation with universities worldwide has been very important and cooperation with UNESCO has a tradition of many decades.

SYSTEMS AND FORM STUDY

All faculties of the Agricultural University provide complete university-type education; they organize PhD course studies and also various types of life-long

education. A three-year bachelor degree course has been introduced since the school-year of 1993–94. The degree courses equal to MSc take five years. The studies are based on a credit system which increases the students' responsibility and allows for their individual development and choice of subjects at varying intensity. The student can shape his/her own individual specialization by combining various subjects and the final thesis. Regardless of the freedom of choice, the students' education is still taking place in the line of the individual faculty's study profile.

After completing the five-year full-type university degree course (equal to the Master's degree) the student can enter a graduate (PhD) course which normally takes three years in the accredited fields of study and five years in the distance-type of study.

ENTRANCE EXAMINATIONS

The faculties of the Agricultural University in Prague accept students with complete secondary-school education and with a school-leaving examination certificate who have passed the entrance examinations. The entrance examinations consist of the following subjects:

- at the Faculty of Agronomy: biology and chemistry
- at the Faculty of Economics: biology and mathematics
- at the Technical Faculty: mathematics and physics
- at the Faculty of Forestry: biology and mathematics

THE INSTITUTE OF TROPICAL AND SUBTROPICAL AGRICULTURE

The Institute of Tropical and Subtropical Agriculture is a specialized part of the University of Agriculture which is focussed on the training of specialists for tropical and subtropical agriculture in ordinary day courses. It provides the teaching of special subjects in the field of tropical and subtropical agriculture to both international and Czech students. The Institute also offers postgraduate training of experts for jobs abroad and equally important is its own research activity in the field of agriculture and nutrition in the tropics and subtropics.

The studies at the Institute are of the full-type, taking five years. The first three years are devoted to the subjects of the common core as well as to technology subjects. The following two years' study programme includes subjects according to the students' field of specialization. The Institute also offers extraordinary types of study in various courses and teach-ins and also PhD course is available.

Address: Czech Agricultural University Prague, Kamýcká ul. 129, 165 21 Suchbát, Praha 6tel. 02 / 338 1111 (operator), fax 02 / 341 969

ČESKÁ AKADEMIE ZEMĚDĚLSKÝCH VĚD

SLOVENSKÁ AKADÉMIA PÔDOHOSPODÁRSKYCH VIED

**ÚSTAV ZEMĚDĚLSKÝCH A POTRAVINÁŘSKÝCH
INFORMACÍ**

VĚDECKÝ ČASOPIS

ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA

ROČNÍK 40 (LXVII) – PRAHA 1994

Vědecký časopis
ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA

Řídí redakční rada:

Doc. Ing. Vladimír Jeníček, DrSc. (předseda), Ing. Gejza Blaas, CSc., PhDr. Stanislav Buchta, CSc., Ing. Juraj Cvečko, CSc., Prof. Ing. Jan Hron, DrSc., Mgr. Helena Hudečková, CSc., Ing. Viera Ižáková, CSc., Ing. Josef Kraus, CSc., Prof. Ing. Zdeněk Poděbradský, CSc., Ing. Bohumil Prouza, CSc., Prof. Ing. František Střeleček, CSc., PhDr. Jana Šindlářová, Prof. Ing. Karel Vinohradský, CSc., Prof. Ing. Jozef Višňovský, CSc., Prof. Ing. Ivan Vřana, DrSc.

Vedoucí redaktorka: Mgr. Alena Rottová

© Ústav zemědělských a potravinářských informací, Praha 1994

1. **A l f o n s H.:**
 Market regulation and support of agriculture in Austria
 Tržní regulace a podpora zemědělství v Rakousku 299
2. **B e ě v á ř o v á V.:**
 Záruky jako cesta přílivu kapitálu do zemědělství
 Guarantees as the way of capital in-flow to agriculture 255
3. **B l a a s G.:**
 Dilemy agrárnej politiky
 The agrar policy dilemmas 287
4. **B l a a s G.:**
 Fiscal austerity strategies in Central Europe after municipal reforms
 Stratégia riešenia nedostatku rozpočtových príjmov po reformách miestnej
 správy v strednej Európe 569
5. **B l a a s G.:**
 Problémy agrárnej ekonomiky v stredoeurópskych prechodových ekono-
 mických
 Problems of agrar policy in the Middle-European transitive economies 197
6. **B o d n á r o v á B.:**
 Political and administrative conditions for municipal executives' decision-
 making in Central European countries after local goverment reforms
 Politické a administratívne faktory rozhodovania miestnej samosprávy v kra-
 jinách strednej Európy v poreformnom období 587
7. **B u c h t a S.:**
 Vývoj priemerných miezd a zamestnanosti v agrárnom sektore SR
 Development of average wages and employment in the Slovak Republic agrar
 sector 815
8. **B u c h t a S.:**
 Vývoj zamestnanosti, produktivity práce a priemerných miezd v poľnohospo-
 dárskej prvovýrobe na Slovensku
 Development of employment, productivity of labour and average wages in the
 agricultural primary production in Slovakia 373
9. **C i z n e r P., P r a ž a n J.:**
 Soft systémová metodologie pro řešení komplexních problémů trvale udrži-
 telného rozvoje zemědělství a venkova
 Soft system methodology for solving the complex problems of sustainable
 development of agriculture and countryside 867

10.	D o u c h a T.:	Kladné externality a veřejné zboží produkované zemědělstvím Positive externalities and public goods produced by agriculture	725
11.	D u r ó A.:	From collectivization to re-privatization: The changing possibilities of family farming on scattered farmsteads in Hungary Od kolektivizácie k reprivatizácii – premeny rodinného hospodárenia na laz- níckych usadlostiach v Maďarsku	907
12.	G a w r o n W.:	Evolution of agricultural support in Poland Vývoj podpory zemědělství v Polsku	243
13.	G r o f í k R., P e k á r i k Š.:	Štatistická analýza ekonomiky výroby hrozna Statistical analysis of grape production economics	145
14.	G r z n á r M.:	Agrárna politika a indikátory fungovania trhu potravín Agrar policy and the indicators of the food market functioning	313
15.	H a n f C. H., M a u r e r O.:	Performance of domestic food sector and internationalization Výkonnosť domáceho sektoru produkce potravín a internacionalizace	965
16.	H a v r i l a A.:	Faktory ovplyvňujúce spotrebu potravín v SR a ČR Factors influencing food consumption in Slovak Republic and Czech Republic	327
17.	H a v r i l a A.:	Modelový prístup k dopytu po mlieku v Českej a Slovenskej republike A model of milk demand: Czech and Slovak Republics	127
18.	H a v r i l a A.:	Vplyv cien a príjmov obyvateľov na spotrebu syrov v ČSFR Impact of prices and population incomes on the cheese consumption	89
19.	H o m p l a n d A.:	Rurbanizace, předměstí a metropole. Sociální scénáře v Norsku a Evropě Rurbanization, suburbia and metropolis. Social scenarios in Norway and Europe	397
20.	H r a b a J., L o r e n z F., P e c h a č o v á Z., L e e G.:	Stres a jeho následky u mužů a žen v období transformace české společnosti Stress and its consequences to men and women in transformation of Czech society	667
21.	H u d e č k o v á H.:	Sociologie v přípravě zemědělských odborníků Sociology in the process of preparing the agricultural specialists	347

22.	H u t n í k F.:	Potravinová bezpečnosť a využívanie produkčného potenciálu domáceho poľnohospodárstva Food security and exploitation of the home agriculture potential	281
23.	I ž á k o v á V.:	Možnosti zamerania dotačnej politiky v SR Possibilities of forming the subsidy policy in Slovak Republic	247
24.	J e n í č e k V.:	Potraviný a zemědělství ve světě – vývoj a problémy Food and agriculture in the world – development and problems	755
25.	J e n í č e k V.:	Rozvojové země a zemědělství Developing countries and agriculture	441
26.	K o l l á r D.:	Analýza a význam subjektívnych ukazovateľov v priestorovom správaní vidieckeho obyvateľstva Analysis and importance of subjective features in the spatial behaviour of rural inhabitants	539
27.	K o l l á r D.:	Úloha objektívnych ukazovateľov v priestorovom správaní vidieckeho obyvateľstva The role of the objective features in the spatial behaviour of rural inhabitants	467
28.	K r a u s J.:	Zemědělské zákony výrazem špecifik agrárneho sektoru v rámci národného hospodárství Agricultural Acts as the expression of the agrar sector specifics in the frame of national economy.	275
29.	K v a p i l í k J., K u n d r á t o v á Z.:	Problematika cen jatečného skotu a hovézšho masa Slaughter cattle and beef meat price problematics	633
29.	K u z m a F.:	Úloha agrárnej politiky v marginálnych oblastiach Role of agrar policy in the marginal areas.	269
30.	L o š ť á k M.:	From socialist equality to post-socialist diversity? (The case of local initiatives and their role in the Czech countryside) Od socialistické rovnosti k postsocialistickej diversitě? (Případ místních iniciativ v České republice a jejich role na venkově).	893

31. M a u r e l M. C.:	Sociální diferenciacie miestných spoločností ve střední Evropě v postkomunistickém období Social differentiations of local communities in Central Europe in the post-communist period	601
32. M é s z á r o s S.:	Analysis of price and trade regime during the reform of Hungarian agriculture Analýza cenového a tržního režimu v průběhu reformy maďarského zemědělství	219
33. M e y e r s W. H., S m i t h D., K a z l a u s k i e n e N.:	Modelling agricultural markets for policy and trade analysis in transformation economics Modelování zemědělských trhů pro účely analýzy obchodu a zemědělské politiky v transitivity ekonomikách	321
34. M i c h á l e k A.:	Vývoj dochádzky do zamestnania na Záhorí a sledovanie vzájomných závislostí centier a ich zázemia Development of commuting to work in Záhorí and research of centers and their hinterland's mutual relationships	559
35. M u r g a š J., P a š k a L., N o c i a r o v á V., S v í b a V., J a n č o v i c o v á E.:	Koncepcia rozvoja chovu kôz na Slovensku Conception of goat breeding in Slovakia.	19
36. N ě m e c J.:	Náhrada ekonomických škod v pásmech hygienické ochrany vodních zdrojů Recompensations for economic losses in the water resources hygienic protection zones	743
37. N ě m e c J., H r a b á n k o v á M.:	Návrh kritérií pro výběr problémových regionů v zemědělství Criteria proposal for the choice of problem regions in agriculture	645
38. N ě m e c J.:	Příspěvek k využití obnovitelných zdrojů energie rostlinného původu Contribution to the exploitation of the renewable energy resources of plant origin	457
39. P a t a k y J.:	Kalkulačné a účtovné postupy pri hodnotení rastlinnej a živočíšnej výroby Calculative and evidential procedures for evaluation of the crop and livestock production	771

40.	P i t o ň á k A.:		
	Ciele a nástroje agrárnej politiky SR		
	Aims and tools of the Slovak Republic agrar policy		199
41.	P o d o l á k A.:		
	Makroekonomické súvislosti obchodnej politiky		
	Macro-economic contexts of the trade policy		309
42.	P r a ž a n J., C i z n e r P.:		
	Participace v přípravě zemědělských odborníků		
	Participation in the process of preparing agricultural specialists		361
43.	P r a ž a n J., D o u c h a T.:		
	Koncept trvale udržitelného rozvoje zemědělství		
	Concept of sustainable development of agriculture		867
44.	P r o u z a B.:		
	Jaké má české zemědělství šance na kapitálovém trhu?		
	What are the chances of Czech agriculture in the capital market?		251
45.	S h e p h e r d D.:		
	Economics, sustainable development and the "greening" of agricultural policy		
	in the European Union		
	Ekonomika, trvale udržitelný rozvoj a „ozelenění“ zemědělské politiky EU		983
46.	S o j k o v á Z. a kol.:		
	Využitie sektorových modelov k simulácii dopadov alternatívnych zámerov		
	agrárnej politiky		
	Using of sector models for the impact of agrar policy alternative aims simula-		
	tion		105
47.	S c h n e i d e r M.:		
	Austria's accession to the EC: consequences for agriculture		
	Vstup Rakouska do EU: dopady na zemědělství.		303
48.	S c h o p e n W.:		
	Policy impact on agriculture of former GDR territories		
	Dopady opatření zemědělské politiky v bývalé NDR		207
49.	S o k o l Z.:		
	Problémy výpočtu příjmové disparity zemědělství ve vztahu k ostatním hos-		
	podářským sektorům		
	Problematics of the income disparity in agriculture calculation in relation to		
	other economy sectors		261
50.	S t r y j a n Y.:		
	Czech local development: Is there room for cooperative solution?		
	Český lokální vývoj: existuje zde prostor pro družstevní řešení?		433

51. Střeleček F., Maršík M.:	
Vliv rizika na míru výnosnosti v podniku	
Risk impact on the enterprise return rate.	111
52. Šindlářová J.:	
Sociologie venkova a zemědělství na VŠZ v Brně	
Rural and agricultural sociology at the University of Agriculture in Brno. ...	337
53. Višňovský J., Grofík R.:	
Podnikové krízy, ich príčiny a ich prekonávanie	
Enterprise crises, their reasons and overcoming.	1
54. Závodný P.:	
Informačné zabezpečenie tvorby a ochrany životného prostredia	
Information systems of the environment creating and preservation.	159
55. Získal J.:	
Rozhodovací analýza v agrokomplexu	
Decision analysis in the agribusiness complex.	11
56. Živělová I.:	
Tendence vývoje investic do zemědělství po roce 1989	
Development tendencies of agricultural investments after 1989.	779

INFORMACE - INFORMATION

1. Czech Agriculture University Prague (Česká zemědělská univerzita v Praze)	1021
2. Doucha T.:	
Ukazatelé podpory zemědělství používané v OECD a GATT (Indicators of agriculture support used in OECD and GATT).	697
3. Hrabánková M.: Informace o semináři k zemědělské regionální politice (Information about the seminar on agricultural regional policy)	1023
4. Hron J.:	
Činnost odboru ekonomiky, řízení, sociologie a informatiky ČAZV (Activities of the section of economics, management, sociology and informatics of the Czech Academy of Agricultural Sciences)	167
5. Institute of tropical and subtropical agriculture of the University of Agriculture Prague (Institut tropického a subtropického zemědělství VŠZ v Praze).	487
6. Jeníček V.:	
Populace a vývoj lidstva se zvláštním zřetelem na podvýživu a nemoci v rozvojových zemích (Population development with special regard to undernourishment and illnesses in the developing countries)	1005
7. Jeníček V.:	
Sociální politika Evropské unie (Social policy of the European Union)	940

8. M a j e r o v á V.:	Informace o činnosti sekce sociologie venkova a zemědělství Masarykovy české sociologické společnosti při ČSAV a činnosti české pobočky Evropské společnosti pro rurální sociologii (Information about the rural sociology section of the Masaryk Czech Society for Sociology by the Czech Academy of Sciences activities and the activities of the Czech branch of the European Society for Rural Sociology)	422
9. N á m e r o v á I.:	Sociálno-ekonomická situácia roľníckych rodín (Socio-economic situation of farmer families in Slovakia).	933
10. N e č k o v á J.:	Způsob a problematika zajišťování úvěrů (The way and problems of credit securing).	35
11. S c h i m m e r l i n g H.:	Postgraduální kurz iniciátorů obnovy vesnice (The postgraduate course for the renewal of the vilage initiators)	420
12. S c h i m m e r l i n g H.:	Restrukturalizace zemědělství a venkovská společnost ve střední a východní Evropě (Restructuralization of agriculture and rural society in the Middle and East Europe).	415
13. V e s e l í k o v á M.:	Symposium Sociálně ekonomická situace a status žen pracujících v zemědělství ve vybraných zemích střední a východní Evropy (The symposion "Socio-economic situation and status of women in agriculture of the selected Central and East Europe countries ")	629
14. V i š ň o v s k ý J., U ž á k o v á M.:	Continuing reconstruction of education at the Faculty of Farm Management and Economics, University of Agriculture, Nitra, Slovakia (Pokračující přeměna systému vzdělávání na provozně ekonomické fakultě Vysoké školy zemědělské v Nitře)	799
15. V o l o š i n J.:	Zahraniční obchod ČR zemědělskými a potravinářskými výrobky (Agrar and food products foreign trade of the Czech Republic)	805

Z VĚDECKÉHO ŽIVOTA - FROM THE SPHERE OF SCIENCE

1. B o č k o v á I.:	Vznik nových sociálních struktur na Východě (Origine of new social structures in the East)	615
----------------------	--	-----

2. Brabencová H.:	Poznatky z podnikání v agroturistice (Knowledge from bussiness in agrotourism)	102
3. Gallagher P.:	Agriculture in the Czech Lands and Slovakia: Some problems, policy options and the potential for benefit-cost evaluation (Zemědělství v Českých zemích a na Slovensku: některé problémy, politická východiska a možnosti hodnocení výnosů a nákladů)	39
4. Homolková J., Homolka J.:	Právní a ekonomické problémy transformovaných zemědělských družstev (Legal and economic problems of the transformed agricultural cooperatives)	99
5. Hron J.:	Uspořádání společnosti a trvale udržitelný rozvoj (Structure of the society and sustainable development)	991
6. Hron J.:	Principy strategického řízení (The principles of strategic management)	87
7. Hudečková H., Lošťák M.:	O novém stylu vědecké práce v rurální sociologii (Of the new style of scientific work in rural sociology)	626
8. Hudečková H.:	Sociologická komise České akademie zemědělských věd (Czech Academy of Agricultural Sciences Commitee for sociology)	409
9. Hudečková H.:	Zapojení českých rurálních sociologů do mezinárodní pracovní sítě (Interconnecting of Czech rural sociologists into the international working net)	623
10. Kolektiv:	Dosavadní výsledky a možné perspektivy české zemědělské politiky (The hitherto results and possible perspectives of Czech agrar policy) ...	54
11. Marková C.:	Dynamika a směry politických, sociálních a ekonomických změn v Evropě: srovnávací studie Východ – Západ (The dynamics and directions of the political, social and economic changes in Europe : comparative study East – West)	412
12. Starleaf R. D.:	U.S. agricultural intervention policies and economic analysis (Intervenční nástroje zemědělské politiky v USA a ekonomická analýza)	47
13. Svatoš M.:	Agrární perspektivy a ekonomika (Agrar perspectives and economics).	93
14. Svatoš M.:	Agrární perspektivy III: Trvale udržitelný rozvoj (Agrar perspectives III: Sustainable development)	989

15. **S v a t o š M.:**
Idea trvale udržitelného rozvoje a rozvojové záměry PEF VŠZ v Praze (Idea of sustainable development and the development aims of the Faculty of Economics and Management, UA in Prague) 996
16. **T i c h á I.:**
Action learning: příspěvek teorie organizace ke koncepci udržitelného rozvoje (Action learning: contribution of the organization theory to the concept of sustainable development). 1000
17. **T v r d o ň J.:**
Některé možnosti využití nabídkových a poptávkových funkcí k analýze zemědělsko-potravinářského trhu na příkladu mléka a mléčných výrobků (Some possibilities of using the supply and demand functions for analysis of the agro-food market on the example of milk and milk products) 77
18. **W e i m a r R. M.:**
The milk inventory management programs: The use of an economic tool for policy analysis (Mléčné programy – analýza využití ekonomických nástrojů zemědělské politiky) 65

ZE ZAHRANIČÍ – FROM ABROAD

1. **B a k e š o v á M., K o u d e l k a F.:**
Sociologické postřehy z návštěvy arabských a berberských vesnic v zemích Maghrebu (Sociological observations from the visit in the Arabian and Berber villages of Maghreb) 425
2. **F u c h s C., S c h ü l e H.:**
Reštrukturalizácia poľnohospodárstva v bývalej NDR a požiadavky na podnikový management v procese reštrukturalizácie (Restructuralization of agriculture in the former GDR and the requirements put on enterprise management during the restructuralization process). 689
3. **F u w a K.:**
Kritická sociální situace žen-farmářek během současných změn v japonském zemědělství (The critical social situation of women farmers under the changing agricultural situation in present-day Japan). 921
4. **K o r b u t o v á L. S.:**
Problémy reformy agrárního sektoru ruské ekonomiky (Problems of the Russian economy's agrar sector reform). 825
5. **M a c h F.:**
Charakteristika, význam a zkušenosti z rozvoja vidieckeho turizmu a agroturizmu v zahraničí (Characteristics, importance and experience of the country and agro-tourism development in abroad) 925

DISKUSE – DISCUSSION

1. **L e c z o Š.:**
Problémy privatizácie štátnych majetkov – na príklade Štátneho majetku Kráľovský Chlmec (Problems of the state farms privatization – on the example of state farm Kráľovský Chlmec)..... 716
2. **S t ř e l e č e k F., M o u d r ý J.:**
Zkušenosti z projektů zemědělských podniků zpracovaných v rámci programu DIGIT (Experiences from the farm projects elaborated in the frame of the DIGIT program)..... 712

PŘÍLOHA – SUPPLEMENT

1. Agrární reforma Evropského společenství (Agrar reform of the European Community)..... 171
2. Opatření v daňové, strukturální a sociální oblasti zemědělství SRN (The fiscal, structural and social measures in German agriculture)..... 495
3. Wallonská nadace, regenerace venkova: Belgie (The Wallon Foundation, regeneration of the countryside: Belgium)..... 959
4. Zapisník místních podnikatelských iniciativ: Společné úsilí – klíč k tvorbě nových pracovních příležitostí. Příklady a zkušenosti z členských zemí OECD (ILE notebook. Partnerships the key to job creation. Examples from OECD countries)..... 949
5. Zemědělství a problémy životního prostředí nových spolkových zemí (bývalé NDR) a jejich řešení [Agriculture and environmental problems of the new federal lands (former GDR) and their solution]..... 843

REJSTŘÍK VĚCNÝ

AGRÁRNÍ POLITIKA viz ZEMĚDĚLSKÁ POLITIKA

AGRÁRNÍ REFORMY

- EU; hlavní zemědělské výrobky; subvence 171
- Maďarsko; cenový a obchodní režim; analýza 219

AGROKOMPLEX

- rozhodovací analýzy; metody; uplatnění r. a. 11

AGROTURISTIKA (AT)

- rozvoj AT; zkušenost; zahraničí 925
- rozvoj AT; SR; úloha agrární politiky 269
- zásady podnikání (poznatky); oblast Podkrkonoší 102

ANALÝZY

- cenový a obchodní režim; zemědělská reforma; Maďarsko 219
- ceny; jatečný skot; hovězí maso 633
- korelační a regresní 127, 145, 789
- politika a obchod; transformace ekonomiky 321
- regionální a.; produktivita práce; průměrné mzdy; zemědělství; SR 373, 815
- statistická a.; ekonomika; produkce hroznů; SR 145
- varianty zemědělské politiky; ČR; SR 39
- zemědělsko-potravinářský trh; nabídka-poptávka; mléko; mléčné výrobky 77
- zemědělská politika; ekonomické nástroje; mléčné programy; USA 65

BELGIE

- Walonská venkovská nadace; regenerace venkova 958

BIOPALIVA

- výlisky řepkové slámy; zpracovatelské náklady 457

CENY

- cenový režim; reforma zemědělství; Maďarsko 219
- ceny a příjmy obyvatelstva; spotřeba sýrů; vliv; ČSFR 789
- jatečný skot; hovězí maso; analýzy; závislosti 633

ČESKÁ REPUBLIKA (ČR)

- modely; poptávka; nabídka; mléko; mléčné výrobky 127
- sociologie venkova a zemědělství 337, 347, 623
- spotřeba potravin; ovlivňující faktory; modely spotřeby 327
- venkov; vývoj; místní iniciativy; spolky 893
- zahraniční obchod; zemědělské a potravinářské výrobky 805
- zemědělská politika
 - analýza variant z.p.; nákladovost 39
 - veřejně prospěšné služby 725
 - výsledky; principy z.p. do roku 1995 54
- zemědělství
 - kapitálové zdroje; bankovní úvěry 255

– kapitálový trh; pozice zemědělství	251
– lokální rozvoj; institucionální transformace	433
– příjmová disparita; výpočet; vztah k ostatním odvětvím	261
– regionální politika; problémové regiony	645, 1020
– zemědělské zákony; obsah; informační základna	275
ČESKOSLOVENSKÁ FEDERATIVNÍ REPUBLIKA (ČSFR)	
– modely; poptávka; nabídka; mléko; mléčné výrobky	127, 327
– spotřeba sýrů; vliv cen a příjmů obyvatelstva	789
DANĚ	
– opatření; daňová oblast; zemědělství; SRN	495
DIGIT PROGRAM	
– projekty zemědělských podniků; zkušenosti	712
DISPARITA	
– důchodové d.; zemědělství; ekonomické příčiny; globální problémy	93
– příjmová d.; výpočet; zemědělství; ostatní odvětví; vztahy	261
DOCHÁZKA DO ZAMĚSTNÁNÍ	
– vývoj; centrum; zázemí; závislosti; sociologie venkova; SR	559
DOTAČNÍ POLITIKA	
– EU; hlavní zemědělské výrobky; subvence	171
– vývoj dotací do zemědělství; Polsko	243
– zaměření; úroveň subvencování; SR; mezinárodní srovnání	247
– země OECD; ukazatelé	697
– zemědělská politika; výsledky; perspektivy; ČR	54
DRUŽSTVA VLASTNÍKŮ	
– institucionální transformace; lokální rozvoj	433
EKONOMIKA	
– ekonomická efektivnost; výroba bionafty a biopaliv	457
– enviromentální e.; trvale udržitelný rozvoj zemědělství	867
– produkce hroznů; statistická analýza; SR	145
EVROPSKÁ UNIE (EU)	
– agrární reforma; hlavní zemědělské výrobky; subvence	171
– přijetí Rakouska; vliv na zemědělství	303
– sociální politika	940
– zemědělská politika; trvale udržitelný rozvoj	983
HOVĚZÍ MASO	
– ceny; analýza; problematika	633
HROZNY	
– produkce; ekonomika; statistická analýza; SR	145
CHOV KOZ	
– koncepce rozvoje; vlastní náklady; početní stavy; SR	19

INFORMAČNÍ SYSTÉMY

- zemědělské zákony; obsah; informační základna; ČR. 275
- životní prostředí; tvorba a ochrana; státní i.s.; SR. 159

INSTITUT TROPICKÉHO A SUBTROPICKÉHO ZEMĚDĚLSTVÍ (ITSZ)

- VŠZ Praha; organizace; činnost. 487

INVESTICE

- zemědělství; efektivnost; vývoj po r. 1989. 779

JAPONSKO

- zemědělství; změny; sociální situace žen. 921

JATEČNÝ SKOT

- ceny; analýza; problematika. 633

KALKULACE

- rostlinná výroba; živočišná výroba; hodnocení. 771

KAPITÁLOVÉ ZDROJE

- zemědělství ČR; tvorba vlastních k. z.; bankovní úvěry. 255

KAPITÁLOVÝ TRH

- pozice českého zemědělství. 251

KLADNÉ EXTERNALITY

- zemědělství; kategorie k. e. a mimoprodukční funkce. 725

KONCEPCE ROZVOJE

- chov koz; hrubá produkce; vlastní náklady; početní stavy; SR. 19

KORELAČNÍ A REGRESNÍ ANALÝZA

- ekonometrický model; spotřeba sýrů; poptávka; nabídka. 789
- ekonomika; produkce hroznů; SR. 145
- modely; poptávka; nabídka; mléko; ČR; SR; ČSFR. 127

LOKÁLNÍ ROZVOJ

- institucionální transformace zemědělství; ČR. 433
- venkov; místní iniciativy; ČR. 893

MAĎARSKO

- reforma zemědělství; cenový a obchodní režim; analýza. 219
- rodinné farmy; rozptýlené osídlení; přeměny. 907

MARGINÁLNÍ OBLASTI

- úkoly agrární politiky; SR. 269

MÍSTNÍ SAMOSPRÁVA

- reforma m. s.; rozpočtové příjmy; střední Evropa. 569, 587

MLÉKO

- analýza trhu potravin; nabídkové a poptávkové funkce. 77
- mléčné programy; ekonomická analýza; USA. 65
- nabídka; poptávka; modely; ČR; SR; ČSFR. 127, 327

MODELY

- agrární rozvoj; SR 287
- ekonometrický m.; spotřeba sýrů; ČSFR 789
- ekonomika; mléčný program; USA 65
- poptávka; nabídka; mléko; ČR; SR; ČSFR 77, 127, 327
- stres-distres; transformace české společnosti 667

MZDY

- průměrná m.; produktivita práce; zemědělská prvovýroba; SR vývoj 373, 815

NABÍDKA – POPTÁVKA

- mléko; mléčné výrobky; zemědělsko-potravinářský trh 77
- model spotřeby mléka; ČR; SR 327
- poptávka; mléko; ČR; SR; ČSFR 127
- sýry; cenová a příjmová elasticita; ČSFR 789

NÁHRADA EKONOMICKÝCH ŠKOD

- pásma hygienické ochrany; vodní zdroje 743

NÁKLADY

- chov koz; koncepce rozvoje; vlastní n.; SR 19
- vlastní; režijní; kalkulace; rostlinná a živočišná výroba 771
- výroba hroznů; vlastní n.; SR 145
- zpracovatelské n.; oleoprogram 457

NORSKO

- venkov; změna; rurbanizace; sociální tendence 397

OBCHODNÍ POLITIKA

- makroekonomické souvislosti; nástroje o. p. 309

OBNOVITELNÉ ZDROJE ENERGIE

- oleoprogram; bionafta; biopalivo 457

ORGANIZACE PRO HOSPODÁŘSKOU SPOLUPRÁCI A ROZVOJ (OECD)

- podpora zemědělství; ukazatelé 697
- program ILE; místní podnikatelské aktivity; rozvoj 949

PARTICIPACE

- zemědělství; trvale udržitelný rozvoj 867, 879
- zemědělství odborníci; příprava; vysoké školy 361

PODNIK

- míra výnosti; vliv rizika; ekonomické rozhodování 111
- podniková strategie; principy; metodologické postupy 87
- zemědělské p.; projekty; program DIGIT 712

PODNIKOVÉ KRIZE

- příčiny; dimenze; překonávání 1

PODPORA ZEMĚDĚLSTVÍ viz DOTAČNÍ POLITIKA

POLSKO

- podpora zemědělství; dotace; vývoj 1986–1992 243

– obnova vesnice; postgraduální kurs; sociologie venkova	420
POPULAČNÍ VÝVOJ	
– rozvojové země; podvýživa; nemoce	1005
POTRAVINY	
– obchodní politika; makroekonomické souvislosti; světový export a import	309
– potravinová soběstačnost; využití domácího zemědělství	281
– produkce potravin; výkonnost ekonom. sektoru; internacionalizace	965
– spotřeba potravin; ovlivňující faktory; modely spotřeby; ČR; SR	327
– spotřeba sýrů; nabídka; poptávka; ceny; příjmy; vliv; ČSFR	789
– trh p.; indikátory fungování t.; SR	313
– zemědělství; svět; vývoj; problémy	755
PROBLÉMOVÉ REGIONY	
– zemědělství; výběr; kriteria; ČR	645
PRODUKTIVITA PRÁCE	
– zemědělská prvovýroba; vývoj p. p.; SR	373, 815
PROSTOROVÉ CHOVÁNÍ	
– venkovské obyvatelstvo	
– docházka do zaměstnání; zázemí d.; integrita d.; regionální struktura; SR	559
– spotřebitelské p. ch.; zóny kontraktů; subjektivní ukazatele; SR	467, 539
RAKOUSKO	
– přijetí do ES; vliv na zemědělství	303
– regulace trhu; podpora zemědělství	299
REFORMY	
– agrární sektor; Rusko; problémy	825
– samospráva	
– rozhodování; střední Evropa; poreformní období	587
– rozpočtové příjmy; střední a východní Evropa	569
REGIONÁLNÍ POLITIKA	
– problémové regiony; zemědělství; výběr; kritéria	645
– zemědělství; seminář; informace	1023
RIZIKO	
– r. averze; r. prémie; podnik; výnosnost	111
RODINNÉ HOSPODAŘENÍ	
– Maďarsko; rozptýlené osídlení; vývoj	907
ROSTLINNÁ VÝROBA	
– kalkulace; účetnictví; hodnocení	771
ROZHODOVACÍ ANALÝZA	
– metody; uplatnění r. a.; agrokomplex	11
ROZVOJOVÉ ZEMĚ	
– populační vývoj; podvýživa; nemoce	1005
– zemědělství; strukturální vývoj; sektory ekonom.; výživová situace	441

RURBANIZACE

– Norsko; venkov; města; sociální tendence. 397

RUSKO

– reforma zemědělství; problémy 825

SEKTOROVÉ MODELY

– zemědělská politika; simulace dopadů z. p.; SR 105

SLOVENSKÁ REPUBLIKA (SR)

– modely; poptávka; nabídka; mléko 127

– sociologie venkova a zemědělství 467, 539, 559

– spotřeba potravin; modely; ovlivňující faktory 327

– venkovské obyvatelstvo

– docházka do zaměstnání; zázemí docházky; integrita; regiony 559

– prostorové chování; subjektivní ukazatele 247, 467, 539

– zemědělská politika

– analýza variant z. p.; nákladovost 39

– cíle a nástroje z. p. 199

– dilema z. p.; modely rozvoje z. 287

– sektorové modely; simulace dopadů z. p. 105

– trh potravin; mléko 313

– úkoly z. p.; marginální oblasti; AT. 269

– zemědělství

– dotační politika; zaměření; mezinárodní srovnání 247

– chov koz; koncepce rozvoje 19

– produkce hroznů; ekonomika; statistická analýza 145

– produktivita práce; vývoj 373, 815

– průměrné mzdy; vývoj 373, 815

– státní statky; privatizace; problémy; okr. Královský Chlmec 716

– zaměstnanost; průměrné mzdy; produktivita práce 373, 815

– zemědělské rodiny; sociální situace 933

– životní prostředí; tvorba a ochrana; informační zabezpečení 159

SOCIÁLNÍ POLITIKA

– Evropská unie; zásady s. p. 940

– SRN; zemědělství; opatření s. p. 495

SOCIÁLNÍ SITUACE

– nové sociální struktury; vznik; vých. Evropa. 615

– rolnické rodiny; SR 933

– ženy farmářky; zemědělství; Japonsko 921

SOCIOLOGIE

– obecná

– příprava zemědělských odborníků 347

– sociální struktury; východní Evropa; kolokvium 615

– venkova a zemědělství

– mezinárodní pracovní síť; výzk. projekt. 623

– Norsko; Evropa; změny venkova 397

– nový styl vědecké práce v sociologii v. a z.	626
– postgraduální kurs; obnova vesnice; Polsko.	420
– příprava zemědělských odborníků.	347
– venkovské obyvatelstvo	
– prostorové chování	
– docházka do zaměstnání; regionální struktura; SR.	559
– spotřebitelské p. ch.; zóny kontaktů; subjekt. ukazatele; SR.	467, 539
– restrukturalizace zemědělství; střední a východní Evropa.	415
– výuka s. venkova a zemědělství; 1965–1969; VŠZ Brno.	337
– země Maghrebu; sociologické postřehy.	425
SOFT SYSTÉMOVÁ METODOLOGIE	
– zemědělství; trvale udržitelný rozvoj; řešení problémů.	879
SPOJENÉ STÁTY AMERICKÉ (USA)	
– zemědělská politika; regulativní nástroje.	47
– mléčné programy; ekonomická analýza.	65
SPOLKOVÁ REPUBLIKA NĚMECKO (SRN)	
– nové spolkové země (bývalá NDR)	
– politický tlak na zemědělství.	207
– restrukturalizace zemědělství.	689
– životní prostředí; problémy.	843
– zemědělství; daně; strukturální a sociální opatření.	495
SPOTŘEBA	
– potraviny; ovlivňující faktory; ČR; SR; ČSFR.	327, 789
STÁTNÍ STATKY	
– institucionální transformace; lokální rozvoj; ČR.	433
– privatizace; problémy; statek Královský Chlmec.	716
STRATEGICKÉ ŘÍZENÍ	
– principy; metodologické postupy.	87
STRES-DISTRES	
– model s.-d.; česká společnost; muži; ženy; transformace.	667
STŘEDNÍ A VÝCHODNÍ EVROPA	
– místní samospráva; reforma; rozpočtové příjmy.	569, 587
– nové sociální struktury; vznik.	615
– restrukturalizace zemědělství; venkovská společnost; sociologie venkova.	415
– transformace; místní společnost; sociální diferenciaci.	601
SUBVENCE viz DOTAČNÍ POLITIKA	
SVĚT	
– agrární perspektivy; ekonomika; důchod. disparita.	93
– export a import potravin.	309
– potraviny a zemědělství; produkce; vývoj; problémy.	755
TRANSFORMACE	
– česká společnost; model stres–distres; negativní události.	667

– institucionální transformace; družstva vlastníků; státní statky	433
– místní společnost; sociální diferenciace; střední Evropa	601
– rodinné hospodaření; přeměny; Maďarsko	907
– t. ekonomiky; analýza politiky a obchodu; modelování zeměděl. trhu	321
– t. zemědělských družstev; právní a ekonomické problémy	99
– zemědělství; bývalá NDR; restrukturalizace	689
TRANSITIVNÍ EKONOMIKY	
– produkce potravin; výkonnost ekonomického sektoru; internacionalizace	965
– zeměděl. politika; problémy; střední Evropa	197
– zemědělské trhy; modelování; obchod; zeměděl. politika; analýza	321
TRH	
– kapitálový t.; pozice českého zemědělství	251
– modelování zeměděl. t.; analýza obchodu a politiky; transformace ekonomiky	321
– regulace t.; Rakousko	299
– t. potravin	
– fungování; zeměděl. politika; SR	313
– světový export; import	309
TRVALE UDRŽITELNÝ ROZVOJ	
– zemědělská politika; EU	983
– zemědělství	
– action learning; koncepce u. r.	1000
– agrární perspektivy	989
– filosofie u. r.	991
– idea u. r.; rozvojové záměry; PEF VŠZ Praha	996
– koncept t. u. r.	867
– soft systémová metodologie; řešení problémů t. u. r.	879
ÚČETNICTVÍ	
– podnikové; vnitropodnikové; rostl. a živoč. výroba; hodnocení	771
ÚVĚRY	
– bankovní úvěry; kapitálové zdroje; zemědělství	255
– zajišťování; způsoby a problematika	35
VENKOV	
– místní iniciativy; spolky; organizace; ČR	893
– regenerace v.; Wallonské venkovské nadace	958
– sociologie venkova a zemědělství	
– ČR	337, 347, 623
– SR	467, 539, 559
– Maghreb	425
– Norsko	397
– Polsko	420
– venkovská společnost; restrukturalizace zemědělství; stf. a vých. Evropa	415
– venkovská turistika; rozvoj; zahraničí	925
VODNÍ ZDROJE	
– pásma hygienické ochrany (PHO); náhrady škod	743

VÝNOSNOST	
– míra v.; rizikové aktivity	111
VYSOKÉ ŠKOLY ZEMĚDĚLSKÉ	
– Brno	
– příprava zeměděl. odborníků; participace; metody výuky; semináře	361
– sociologie venkova a zemědělství; výuka	337, 347
– Nitra	
– PEF; přeměna systému vzdělávání	799
– Praha	
– ITSZ; organizace; činnost	487
– Česká zemědělská univerzita	1021
– trvale udržitelný rozvoj; záměry PEF	996
VÝZKUM	
– politické a ekonomické změny; Evropa; srovnávací studie Východ – Západ	412
VÝŽIVOVÁ SITUACE	
– rozvojové země; zemědělství	441
WALONSKÁ VENKOVSKÁ NADACE	
– regenerace venkova; Belgie	958
ZAHRANIČNÍ OBCHOD	
– zemědělské a potravinářské výrobky; ČR	805
ZAMĚSTNANOST	
– profesní struktura; produktivita práce; zemědělská prvovýroba; SR	373
– vývoj z.; průměrné mzdy; zemědělství; SR	815
ZÁRUKY	
– tvorba kapitálových zdrojů; zemědělství	255
ZEMĚ MAGHREBU	
– sociologie venkova; arabské a berberské vesnice	425
ZEMĚDĚLSKÁ DRUŽSTVA	
– lokální vývoj; institucionální transformace; ČR	433
– transformace; právní a ekonomické problémy	99
ZEMĚDĚLSKÁ POLITIKA	
– analýza variant z. p.; nákladovost; ČR; SR	39
– cíle a nástroje z. p.; SR	199
– dilema z. p.; modely agrárního rozvoje; SR	287
– mimoprodukční funkce; veřejné služby	725
– mléčné programy; ekonomické nástroje; USA	65
– produkce potravin; výkonnost ekonomického sektoru	965
– regionální politika; problémové regiony; výběr; kritéria	645, 1005
– sektorové modely; simulace dopadů z. p.; SR	105
– trh potravin; mléko; SR	313
– trvale udržitelný rozvoj; EU	983
– utváření z. p.; regulativní nástroje; USA	47
– úkoly z. p.; marginální oblasti; AT; SR	269

– výsledky z. p.; perspektivy do roku 1995; nástroje; PGRLF; ČR	54
ZEMĚDĚLSKÉ PODNIKY	
– podnikové krize; příčiny; dimenze; potenciální faktory	1
– projekty; program DIGIT	712
– rozhodovací analýza; metody	11
ZEMĚDĚLSKÉ ZÁKONY	
– důvody pro zpracování a přijetí; obsah; informační základna; ČR	275
ZEMĚDĚLSKÉ A POTRAVINÁŘSKÉ VÝROBKY	
– zahraniční obchod; ČR	805
ZEMĚDĚLSTVÍ – OBECNÁ PROBLEMATIKA	
– disparita; důchodová; příjmová; perspektivy z.	93, 261
– domácí zemědělství; využití; potravinová soběstačnost	281
– investice; vývoj po roce 1989	779
– podpora zemědělství; ukazatelé; země OECD	697
– projekty zeměděl. podniků; program DIGIT	712
– regionální politika; problémové regiony; výběr; kritéria	645, 1023
– rozvojové země; strukturální vývoj; sektory ekonomiky	441
– sociální politika; opatření; SRN	495
– trvale udržitelný rozvoj z.; systémy; řešení	867, 879, 989, 991, 996, 1000
– veřejně prospěšné služby; kladné externality	725
– zemědělské zákony; obsah; informační základna	275
ZEMĚDĚLŠTÍ ODBORNÍCI	
– vysokoškolská příprava z. o.	337, 347, 361, 487, 799
ZISK	
– výroba hroznů; SR	145
ŽIVOČIŠNÁ VÝROBA	
– kalkulace; účetnictví; hodnocení	771
ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ	
– problémy ž. p.; nové spolkové země; SRN	843
– tvorba a ochrana ž. p.; informační zabezpečení; SR	159

SUBJECT INDEX

ACCOUNTING

- enterprise a.; cost a.; crop and livestock production; evaluation 771

AGRAR AND FOOD PRODUCTS

- foreign trade; CR 805

AGRAR REFORMS

- EU; agricultural products 171
- Hungary; price and trade regime; analysis 219

AGRICULTURAL ACTS

- contents; information base; CR 275

AGRICULTURAL COOPERATIVE

- local development; institutional transformation 433
- transformation; legal and economic problems 433

AGRICULTURAL ENTERPRISES

- decision analysis; methods 11
- enterprise crisis; reasons; dimension; factors 1
- projects; DIGIT program 712

AGRICULTURAL POLICY

- a. p.; dilemmas; SR 287
- aims and tools of a. p.; SR 199
- domestic food sector; food chain 965
- food market; milk; SR 313
- intervention policies; US 47
- marginal areas; role of a. p. 269
- milk programs; economic tools; US 65
- non-agricultural activities; public food 725
- regional policy; problem regions; choice criteria 645, 1005
- results; possible perspectives; CR 54
- sector models; impacts; simulation 105
- sustainable development; EU 983
- variants a. p.; analysis; benefit - cost evaluation 39

AGRICULTURAL SPECIALISTS

- preparing; University of Agriculture 337, 347, 361, 799

AGRICULTURE - COMMON PROBLEMS

- agrar perspectives; income disparity; world 93
- farm projects; DIGIT program 712
- food security; home agriculture potential; exploitation 281
- investments; development after 1989 779
- positive externalities; categories; non-agriculture activities 725
- problem regions; criteria of choice 645, 1020
- social policy; FRG 940

– sustainable development; systems	867, 879, 989, 991, 996, 1000
AGROBUSINESS COMPLEX	
– decision analysis; methods; application	11
AGROTOURISM (AT)	
– bussiness in a.; knowledge	102
– development in abroad; experience	925
– development; marginal areas; SR	269
ANALYSIS	
– agricultural policy; economic tools; milk programs; US	65
– agro–food market; supply–demand; milk; milk production	77
– correlation; regression	127, 145, 789
– labour productivity; average wages; agriculture; SR	373, 815
– policy and trade; economy; transformation	321
– price and trade regime; agricultural reform; Hungary	219
– price; slaughter cattle; beef meat	633
– statistical a.; grape production; SR	145
– variants of agrar policy; CR; SR	39
AUSTRIA	
– accession; EU; consequences for agriculture	303
– market regulation; support of agriculture	299
BEEF MEAT	
– prices; analysis; problematics	633
BELGIUM	
– Wallon Foundation; regeneration of countryside	958
BIO – FUELS	
– rape straw briquette; production costs	457
CALCULATION	
– crop and livestock production; accounting; evaluation	771
CAPITAL MARKET	
– Czech agriculture; chances	251
CAPITAL RESOURCES	
– agriculture; own resources; bank credits	255
CENTRAL – EAST EUROPE	
– agriculture restructuralization; countryside; rural sociology	415
– local communities; transformation; social differentiations	601
– local government; reform; fiscal austerity	569, 587
– new social structures; origine	615
COMMUTING TO WORK	
– development; center; hinterland; dependence; rural sociology; SR	559
CONCEPTIONAL PLANS	
– goat breeding; gross production; prime costs; SR	19

CONSUMPTION	
– foodstuffs; influencing factors	327, 789
CORRELATION AND REGRESSION ANALYSIS	
– econometric model; cheese demand; income	789
– economics; grape production; SR	145
– models; milk; demand; supply; CR; SR; CSFR.	127
COSTS	
– actual c.; calculation; evaluation; crop and livestock production	771
– goat breeding; conceptional plans; SR.	19
– grape production; actual c.; SR	145
– oleoprogram; production c.	457
COUNTRYSIDE	
– agriculture; restructuralization; c. community - Central-East Europe.	415
– agrotourism; development in abroad; experience	925
– local initiatives; organization; development; CR.	893
– regeneration of c.; Wallon Foundation	958
– rural sociology	
– CR.	337, 347, 623
– SR	467, 539, 559
– Maghreb	425
– Norway	397
– Poland	420
CREDIT SECURING	
– bank credits; capital resources; agriculture	255
– forms; problems	35
CROP PRODUCTION	
– calculation; accounting; evaluation	771
CZECHOSLOVAK FEDERAL REPUBLIC (CSFR)	
– cheese demand; prices; income; effect	789
– model; milk; cheese; demand; supply	127
CZECH REPUBLIC (CR)	
– agricultural policy	
– non-agricultural activities; public goods	725
– results of a. p.; possible perspectives	54
– variants a. p.; analysis; benefit-cost evaluation	39
– agriculture	
– a. Acts; contents; information base	275
– capital market; chances	251
– capital resources; bank credits	255
– income disparity; calculation; relation to other sectors	261
– local development; institutional transformation.	433
– regional policy; problem regions	645, 1023
– countryside; development; local initiatives; associations	893

– foodstuffs consumption; influencing factors	327
– foreign trade; agrar and food products	805
– rural sociology	337, 347, 623
DECISION ANALYSIS	
– methods; application; agrobusiness complex	11
DEVELOPING COUNTRIES	
– agriculture; structural development; nutrition situation	441
– population development; undernourishment; illnesses	1005
DIGIT PROGRAM	
– farm projects; experiences	712
DISPARITY	
– income d.	
– agriculture; other sectors; relations	261
– global problems; agriculture; world	93
ECONOMICS	
– economic effectiveness; oleoprogram	457
– environmental e.; agriculture; sustainable development	867
– grape production; statistical analysis; SR	145
EMPLOYMENT	
– professional structure; labor productivity; agricultural production; SR	373
– wages; employment; development; agriculture; SR	815
ENTERPRISE	
– e. strategy; principles; management; methods	87
– farm projects; DIGIT program	712
– return rates; risk impact; beta-coefficients	111
ENTERPRISES CRISIS	
– reasons; dimension; overcoming	1
ENVIRONMENT	
– conservation; information system; SR	159
– environmental problem; new federal lands; FRG	843
EUROPEAN UNION (EU)	
– agrar reform; agricultural products; support	171
– agricultural policy; sustainable development	983
– Austria's accession; consequences for agriculture	303
– social policy	940
FAMILY FARMING	
– Hungary; scattered farms; development	907
FEDERAL REPUBLIC GERMANY	
– agriculture; tax; fiscal measures	495
– new federal lands (former GDR)	
– agriculture; restructuralization	689

– environment; problems	843
– policy impact on agriculture	207
FOODSTUFFS	
– agriculture; world; development; problems	755
– consumption	
– cheese; demand; supply; CSFR	789
– models of c.; influencing factors; CR; SR	327
– f. market; functioning; indicators; SR	313
– f. production; domestic sector; internationalization	965
– f. self-sufficiency; home agricultural potential; exploitation	281
– trade policy; macro-economic contexts; world	309
FOREIGN TRADE	
– agrar and food products; CR	805
GOAT	
– goat breeding; conceptional plans; prime costs	33
GRAPE	
– production; economics; statistical analysis; SR	145
GUARANTEES	
– capital resources; production; agriculture	255
HUNGARY	
– agricultural reform; price and trade	219
– family farming; scattered farms	907
INFORMATION SYSTEMS	
– Agricultural Acts; information base; CR	275
– environment conservation; state controlled system; SR	159
INSTITUTE OF TROPICAL AND SUBTROPICAL AGRICULTURE (ITSA)	
– University of Agriculture Prague; organization; teaching; research	487
INVESTMENTS	
– agriculture; effectiveness; development after 1989	779
JAPAN	
– agriculture; changing; women farmers; social situation	921
LABOUR PRODUCTIVITY	
– agriculture; development of l. p.; SR	373, 815
LOCAL DEVELOPMENT	
– countryside; local initiatives; CR	893
– institutional transformation; agriculture; CR	433
LOCAL GOVERNMENT	
– municipal reform; Central-East Europe	569, 587
LIVESTOCK PRODUCTION	
– calculation; accounting; evaluation	771

MAGHREB	
– rural sociology	425
MARGINAL AREAS	
– agricultural policy; role of a. p.; SR	269
MARKET	
– capital m.; Czech agriculture; chances	251
– foodstuffs m.	
– functioning; indicators; SR	313
– trade policy; export; import; world	309
– market regulation; Austria	299
– modelling agricultural m.; policy and trade analysis; transformation economics	321
MILK	
– agro–food market analysis; supply and demand	77
– demand; supply models; CR; SR; CSFR	127, 327
– food market; functioning; SR	313
– milk programs; economical analysis; US	65
MODELS	
– agrar development; SR	287
– econometric m.; cheese demand; CSFR	789
– economics; milk production; US	65
– stress-distress; Czech society; transformation	667
– supply; demand; milk; milk products; CR; SR; CSFR	77, 127, 327
NORWAY	
– rurbanization; social scenarios	397
NUTRITION SITUATION	
– developing countries; agriculture	441
ORGANIZATION FOR ECONOMIC COOPERATION AND DEVELOPMENT (OECD)	
– agriculture; support; indicators	697
– ILE program; local business activities; development	949
OWNERS' COOPERATIVES	
– institutional transformation; local development	433
PARTICIPATION	
– agricultural specialists; preparing	361
– agriculture; sustainable development	867, 879
POLAND	
– agriculture; support; development 1986 – 1991	243
– reconstruction of village; postgradual course	420
POPULATION DEVELOPMENT	
– developing countries; undernourishment; illnesses	1005
POSITIVE EXTERNALITIES	
– agriculture; categories; non-agricultural activities	725

PRICES	
– price regime; agriculture reform; Hungary	219
– prices; population incomes; cheese consumption; impact	789
– slaughter cattle; beef meat; analysis	633
PROBLEM REGIONS	
– agriculture; choice criteria; CR	645
PROFIT	
– grape production; SR	145
RECOMPENSATION FOR ECONOMIC LOSSES	
– water resources; protection zones	743
REFORMS	
– agrar sector; Russian; problems	825
– municipal r.	
– decision-making; period after local r.	587
– fiscal austerity; Central-East Europe	569
REGIONAL POLICY	
– agriculture; seminar; information	1023
– problem regions; agriculture; choice; criteria	645
RENEWABLE ENERGY RESOURCES	
– oleoprogram; bio-oil; exploitation	457
RESEARCH	
– political and economic changes; Europe; study of comparison East–West	412
RETURN RATE	
– enterprise; risk impact	111
RISK	
– r. aversion; r. premium; enterprise; return rates	111
RURBANIZATION	
– Norway; countryside; social tendencies; rural sociology	397
RUSSIAN	
– agriculture reforms; problems	825
SECTOR MODELS	
– agricultural policy; impacts simulation; SR	105
SLAUGHTER CATTLE	
– prices; analysis; problematics	633
SLOVAK REPUBLIC (SR)	
– agricultural policy	
– a. p. dilemmas	287
– aims and tools of a. p.	199
– food market; milk	313
– marginal areas; role of a. p.; AT	269

– sector models; impacts; simulation	105
– variants; analysis; benefit – cost evaluation	39
– agriculture	
– average wages; development	373, 815
– employment; labour productivity; wages; development	373, 815
– farmer families; social situation	933
– goat breeding; conceptional plans	19
– grape production; economics; analysis	145
– labour productivity; development	373, 815
– state farms; privatization; problems	716
– subsidy policy; forming; international comparison	247
– environment conservation; information system	159
– food consumption; influencing factors	327
– models; supply – demand; milk; milk products	127
– rural population	
– commuting to work; center; hinterland; regional structure	559
– spatial behaviour; subjective features	247, 467, 539
– rural sociology	467, 539, 559
SOCIAL POLICY	
– agriculture; FRG	495
– EC; principles	940
SOCIAL SITUATION	
– farmer-families; SR	933
– new social structure; origin; East-Europe	615
– women farmers; Japan	921
SOCIOLOGY	
– common	
– agriculture specialists; preparing	347
– social structures; East Europa; scientific session	615
– rural	
– agriculture specialists; preparing	347
– lessons of r. s.; University of Agriculture Brno; 1965 – 1969	337
– Maghreb; sociological observations	425
– Poland; reconstruction of village; postgradual course	420
– Norway; Europe; rural changes	397
– research project; international cooperation	623
– rural inhabitants	
– scientific works; new style	626
– agriculture restructuralization; countryside	415
– spatial behaviour	
– commuting to work; hinterland; integrity; regional structure; SR	559
– consumer's s. b.; subjective features; SR	467, 539
SOFT-SYSTEM METHODOLOGY	
– agriculture; sustainable development	879

SPATIAL BEHAVIOUR	
– rural inhabitants; sociology	467, 539, 559
STATE FARMS	
– local development; institutional transformation; CR	433
– privatization; problems; s. f. Královský Chlmec; SR	716
STRATEGIC MANAGEMENT	
– principles; methods	87
STRESS – DISTRESS	
– model s.-d.; Czech society; men; women; transformation	667
SUBSIDY POLICY	
– agricultural support; evolution; Poland	243
– agriculture; forming; international comparison; SR	247
– EU; agricultural products; agrar reform	171
– OECD; indicators	697
– possible perspectives; CR	54
SUPPLY-DEMAND	
– cheese; consumption; income; prices; CSFR	789
– consumption; milk; CR; SR	327
– milk; demand; CR; SR; CSFR	127
– milk; milk products; food market	77
SUSTAINABLE DEVELOPMENT	
– agricultural policy; EU	983
– agriculture	
– action learning; concept of s. d.	1000
– agrar perspective.	989
– concept of s. d.	867
– philosophy of s. d.	991
– soft-system methodology; complex problems	879
– idea of s. d.; development aims; UA; Faculty of Economics and management; Prague	996
TAXES	
– fiscal measures; agriculture; FRG	495
TRADE POLICY	
– macroeconomic contexts; tools	309
TRANSFORMATION	
– agricultural cooperatives; legal and economics problems	99
– agriculture; former GDR; restructuralization	689
– Czech society; stress-distress; model; negative events	667
– family farming; changes; Hungary	907
– institutional t.; owners cooperatives; state farms	433
– local community; social differentiations; Central Europe	601
– t. economics; policy and trade analysis; agricultural markets; modelling	321
TRANSITIONAL ECONOMICS	
– agricultural markets; modelling; policy and trade analysis	321

– agricultural policy; Middle Europe	197
– domestic food sector; performance; internationalization	965
UNITES STATES	
– agrar policy ; intervention tools	47
– milk programs; economic tools	65
UNIVERSITY OF AGRICULTURE	
– Brno	
– participation; preparing a. specialists	361
– rural sociology; teaching	337, 347
– Nitra	
– reconstruction of education; Faculty od Economics and Management	799
– Prague	
– ITSA; organization; teaching; research	487
– Czech Agriculture University	1021
– sustainable development; development aims; Faculty of Economics and Management	996
WAGES	
– average w.; labour productivity; agriculture; SR	373, 815
WALLON FOUNDATION	
– Belgium; regeneration of countryside	958
WATER RESOURCES	
– hygienic protection; recompensation for economic losses	743
WORLD	
– agrar perspectives and economics	93
– foodstuffs	
– export; import	309
– production; development; problems	755

OBSAH – CONTENT

H a n f C.-H. – M a u r e r O.: Performance of domestic food sector and internationalization – Výkonnost domácího sektoru produkce potravin a internacionalizace	965
S h e p h e r d D.: Economics, sustainable development and the greening of agricultural policy in the European Union – Ekonomika, trvale udržitelný rozvoj a „ozelenění“ zemědělské politiky EU	983
Z VĚDECKÉHO ŽIVOTA – FROM THE SPHERE OF SCIENCE	
S v a t o š M.: Agrární perspektivy III: Trvale udržitelný rozvoj	989
Vybrané diskusní příspěvky z konference „Agrární perspektivy III: Trvale udržitelný rozvoj	
H r o n J.: Uspořádání společnosti a trvale udržitelný rozvoj	991
S v a t o š M.: Idea trvale udržitelného rozvoje a rozvojové záměry PEF VŠZ v Praze	996
T i c h á I.: Action learning: příspěvek teorie organizace ke koncepci udržitelného rozvoje	1000
INFORMACE – INFORMATION	
J e n í č e k V.: Populace a vývoj lidstva se zvláštním zřetelem na podvýživu a nemoce v rozvojových zemích	1005
H r a b á n k o v á M.: Informace o semináři k zemědělské regionální politice Czech Agricultural University Prague.	1021 1023
REJSTRÍK JMENNÝ	I
REJSTRÍK VĚCNÝ	XI
SUBJEC INDEX	XXI

Časopis Zemědělská ekonomika publikuje autorské vědecké state s agrární tematikou z oblasti ekonomiky, managementu, informatiky, ekologie, sociálně-ekonomické a sociologické. Od roku 1993 zabezpečuje kontinuálně problematiku dosiaľ uverejňovanú v časopise Sociologie a zemědělství.

Široké tematické spektrum zahŕňa prakticky celú sféru agrobusinessu, t.j. ekonomickú problematiku dodávateľských inputových sfér pre poľnohospodárstvo a potravinársky priemysel, sociálno-ekonomickú problematiku a sociológiu poľnohospodárstva a vidieka, až po ekonomiku výživy obyvateľstva.

Rovina a poňatie naznačených okruhov môže byť rôznorodé: makroekonomické, mezzoregionálne, podnikové, analytické, syntetické, komparačné, faktorové, atď.

Rovnako početné rubriky „Diskusia“, „Informácie“, „Zo zahraničia“, „Recenzie“, „Prílohy“ poskytujú autorom pestrú možnosť uplatnenia.

State sa publikujú v českom, slovenskom alebo anglickom jazyku.

Vědecký časopis ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA ● Vydává Česká akademie zemědělských věd a Slovenská akadémia pôdohospodárskych vied - Ústav zemědělských a potravinářských informací ● Vychází měsíčně ● Redaktorka: mgr. Alena Rottová ● Redakce: Slezská 7, 120 56 Praha 2, telefon 02/25 75 41 ● Sazba: Studio DOMINO - ing. Jakub Černý, Popovice 144, 267 01 Dvůr Králové, tel.: 0311/22959 ● Tisk: ÚZPI Praha ● © Ústav zemědělských a potravinářských informací, Praha 1994

Rozšiřuje Ústav zemědělských a potravinářských informací, Slezská 7, 120 56 Praha 2